

Marthas hage
- en praksisbok

Utviklingsarbeid i lokalmenigheten

Hallvard Olavson Mosdøl

DEN NORSKE KIRKE
Kirkerådet

AREOPAGOS

Marthas hage
- en praksisbok

Utviklingsarbeid i lokalmenigheten

Hallvard Olavson Mosdøl

Med studieopplegg til
Kirka vår – samlet plan for arbeidet i soknet

Utviklingsarbeid

Utviklingsarbeid handler om å arbeide systematisk og målrettet for å skape læring, fornyelse og utvikling i en organisasjon – for eksempel i en lokalmenighet i Den norske kirke.

Til Annhild

Trykk og innbinding: Rolf Ottesen AS
Papir: Omslag: 300 g Silk. Materien: 115 g G-Print (matt bestrøket)
Design og omslag: Kristine Agøy Sand
Stedsfoto: Hallvard Olavson Mosdøl
Kollasjer: Kristine Agøy Sand
Forfatterfoto: Kari Helen Johansen

Trykket i Norge

Areopagos og Den norske kirke, Kirkerådet. Kirkerådet har dekket kostnadene til trykking. Arepagos har stått for innhold og design.

INNHOLD

Innledning ved Harald Hegstad

Før vi starter

Kapittel 1: ***Porten***

Kapittel 2: ***En grønn bibel***

Kapittel 3: ***Mer himmel på jord***

Kapittel 4: ***Stedet***

Kapittel 5: ***Vi formes, og vi former***

Kapittel 6: ***Hagedrømmer***

Kapittel 7: ***Kirka vår***

Kapittel 8: ***Bakkekontakt***

Kapittel 9: ***Plan og redskap***

Kapittel 10: ***Struktur og relasjoner***

Kapittel 11: ***Rytme***

Kapittel 12: ***Gartneren***

Forslag til studieopplegg basert på
Kirka vår – samlet plan for arbeidet i soknet

Videre stier i hagen – ***kilder og lesetips***

Innledning

«Jeg plantet, Apollos vannet, men Gud ga vekst.»

(1 Kor 3,6)

Slik beskriver Paulus utviklingen i menigheten i Korint. Hallvard Olavson Mosdøl er altså ikke den første som bruker bilder og erfaringer fra arbeidet i hagen for å beskrive livet og oppgavene i menighet og kirke. Gartneren rår over såing og vanning, men ikke over selve veksten. Det betyr ikke at det gartneren gjør, er mindre viktig.

Selv om vi ikke kan kontrollere resultatet, er planmessig og målrettet innsats i kirke og menighet likevel viktig. I Den norske kirke er vi derfor opptatt av å legge til rette for gode prosesser for lokal menighetsutvikling. Her handler det om å forstå menighetens og lokalsamfunnets situasjon, se den i lys av kirkens oppdrag og legge til rette for gode prosesser framover. Kirkerådet har derfor utviklet verktøyet *Kirka vår* som et redskap for planer og utviklingsprosesser i menighetene.

Menigheter er forskjellige, og det finnes ikke ett opplegg som passer for alle. Nettopp derfor er det viktig med gode og involverende prosesser på det enkelte sted, der flest mulig kan komme til orde.

I slike prosesser kan *Marthas hage* være til god hjelp. Med utgangspunkt i mange interessante paralleller til hagedyrking, stimulerer denne boka til refleksjon og samtale om viktige sider ved arbeidet i menigheten. På samme måte som en hage aldri blir ferdig, er vi i kirken alltid underveis.

Marthas hage er lettlest, men man bør ikke gjøre seg fort ferdig med de temaene som løftes opp.

Jeg anbefaler den til bruk i menighetene!

Harald Hegstad,
leder av Kirkerådet

Marthas hage ligger på Jahren på Fetsund. Eiendommen ble skilt ut fra gårdsbruk til villatomt i 1929. Det var hit vi flytta fra London i 2007.

Før vi starter

Målet med denne boka er å inspirere til å være kirke på grasrota.

Slik jeg ser det, kan det å engasjere seg i kirke og nabolag sammenlignes med det å være gartner. Du kommer til et sted. Andre har vært her før. Noen kommer etter. Men akkurat nå er det du som er her. Det er du som skal stelle blomsterbedene, dyrke kjøkkenhagen og ta vare på det gamle epletreet. Når du kjenner etter, aner du kanskje at du står i en tradisjon.

Det var i alle fall sånn det føltes da vi kjøpte huset med den store hagen på Jahren på Fetsund. «Åh, er det dere som har overtatt Martha-huset?» sa naboene da vi kom flyttende fra London. Det var Marthas hage vi skulle få utvikle videre. Det var i Marthas hage jeg jobba etter hvert som dette prosjektet vokste fram.

Hagen som metafor

Målet med boka er å reflektere personlig rundt hage- og menighetsliv, uten å bli privat. Jeg er opptatt av at kirka er mer enn bare en organisasjon. Uansett hvor i verden vi måtte befinne oss, er vi kalt til å følge ham som sier: «Følg meg.» Dette er ikke bare en bok for folk som jobber i menighet. Den er like mye for deg som er frivillig og engasjert i kirke og nabolag der du bor.

Håpet er at det jeg forteller om hagen på Jahren og om erfaringer jeg har gjort meg i Lillestrøm, Kviteseid og London, steder som er viktige i mitt eget liv, vil få deg til å tenke på steder som du har et forhold til.

Innledningsvis skriver jeg om da jeg begynte å klø på Kirkemøtet i 2025. Det var under en debatt på Scandic Hotel i Trondheim, om utfordringsbildet for Den norske kirke, at jeg fikk lyst til å begynne å skrive. Samtidig har teksten vokst fram i meg mens jeg har pusla i Marthas hage.

Jeg forteller ikke bare om denne hagen, men også om Lillestrøm menighet, som har vært pilot for det som etter hvert har blitt til det digitale verktøyet *Kirka vår – samlet plan for arbeidet i soknet* (også omtalt som *Kirka vår*). På slutten av hvert kapittel kommer jeg med «frø til ettertanke». Kanskje det kan få noe hos deg til å spire? Helt bak følger forslag til hvordan man kan jobbe med lokale utviklingsprosesser, og stier å rusle på videre (enkle litteraturtips).

Ulike perspektiver

Takk til alle som har kommet med innspill underveis. Dere utgjør et mangfold av kirkelig ansatte og frivillige som ser Den norske kirke fra ulike roller og ståsteder. Dere har bidratt til at perspektivene mine har blitt utvida, og minna meg på hvor sammensatt folkekirka er.

Mangler og blindsoner står jeg ansvarlig for. Fotografiene er hverdagsbilder fra hagen hjemme på Jahren.

Lykke til med gartnerarbeidet på ditt sted.

Treenighetstiden 2026
Hallvard Olavson Mosdøl

Utsikt fra Marthas hage mot øst – og kornåkeren.

Port mot sør – og veien utover Jahren.

1

Porten

«Se, jeg gjør noe nytt. Nå spirer det fram»

(Jes 43,19)

I dette kapittelet forteller jeg om
da jeg begynte å klø på Kirkemøtet.

Jeg merker det da jeg sitter på Borg-benken, bak representantene fra Agder og Telemark bispedømmeråd og foran stiftsdirektørene. Jeg deltar på Kirkemøtet i Trondheim som en av 117 delegater. Der jeg sitter, kjenner jeg på en stigende frustrasjon. Det begynner å klø i hodebunnen.

Komiteen jeg sitter i, har arbeidet med utfordringsbildet for Den norske kirke. Poenget med arbeidet har vært å få Kirkemøtet til å se på utviklingen i Den norske kirke med helikopterblikk – de lange linjene. Utfordringer og muligheter. Nå behandles saken i plenum.

Mange av utfordringene som løftes fram, er viktige og høyst reelle: en kaotisk verdenssituasjon, svakere oppslutning om

gudstjenester, lavere dåpstall, manglende integrering, krevende økonomi, behovet for å styrke rekrutteringen til kirkelige stillinger. Det er et faktum at Den norske kirke er omstendelig når det gjelder organisasjon og struktur.

Lang vei

Samtidig lurer jeg på hvordan alle disse utfordringene og sakene som Kirkemøtet drøfter, skal kunne komme på sakskartet i landets menighetsråd og staber. Hvordan kan vi kommunisere bedre med ansatte, menighetsråd, frivillige og lokalbefolkning på steder som Kviteseid, Fet, Lillestrøm og Alta – steder jeg selv har et forhold til?

Folkekirka består av nærmere 1150 sokn. I hvert av disse er det to arbeidsgiverlinjer og ofte flere kirkebygg og staber, menighetsråd og frivillige. Slik jeg opplever det, strever vi med å nå denne grasrota. Veien fra et vedtak i Kirkemøtet til praksis i lokalmenigheten er lang. Vedtak skal gjennom ulike råd, møter, samlinger og lederledd før de møter hverdagen i soknet. Underveis risikerer både energi og eierskap å gå tapt.

Hviskeleken

Jeg blir minna på hviskeleken, som ofte var en del av underholdningen i bursdagsselskapene da jeg var guttunge. En person skulle hviske en hemmelig setning til den som satt ved siden av. Så skulle vedkommende hviske videre. Spenninga var knytta til hva som nådde fram til sistemann. Som regel hadde budskapet gjennomgått betydelige endringer.

Slik hadde jeg ofte opplevd Kirkemøtets tidligere vedtak, ikke bare i rollen som sokneprest, men også gjennom mange år som folkevalgt i menighetsråd. «Skal jeg fortelle om hviskeleken?» Det var det jeg lurte på der jeg satt og kløddе. «Er det lov å etterlyse noe mer vektlegging av operasjonaliseringsbiten? Hvordan kan vi få disse vedtakene til å materialisere seg?» spurte jeg meg selv mens jeg hørte den ene delegaten etter den andre.

Sammenhengskraft

Jeg var for sein og fikk aldri meldt meg på i debatten. Denne boka er et forsøk på å rette opp i personlig sendrektighet. Jeg vil gjerne bidra i en samtale om hvordan vi kan få Den norske kirke til å henge bedre sammen.

Jeg har en mistanke om at kirkepolitikere har en tendens til å overvurdere betydningen av nasjonale vedtak. En del av utfordringsbildet synes å være at styringsstrukturene i Den norske kirke er så komplekse at vedtak risikerer å falle mellom ulike stoler, med den følgen at ansvar pulveriseres.

Da Kirkemøtet omsider vedtok saken, var det særlig én setning jeg bet meg merke i: «Kirkemøtet utfordrer alle Den norske kirkes menigheter til å bruke strategien for 2022–2029 aktivt i prosessen med eget strategiarbeid.» Jeg lurer på hvor mange av landets menighetsråd som faktisk har tatt denne i bruk. Er det noen som vet det, utenom Gud?

Samledelse

Det helhetlige perspektivet er viktig. Den norske kirke er ikke

et virvar av autonome menigheter spredt utover kongeriket. De ulike nivåene skal henge sammen, gi hverandre energi og bidra til helhet og synergi. Kombinasjonen av overordna planer og lokal jording kan bidra til vitale og viktige utviklingsprosesser i menighetsråd og staber.

For å få dette til tror jeg det må legges bedre til rette for samtaler lokalt. Spør du meg, er Den norske kirkes største utfordring ikke mangel på strategier, men mangel på prosesser som gir strategiene liv. Jeg tror vi trenger mer kirkefaglig ledelse ute i menighetene. Vi må utforske hva samledelse faktisk kan bety på grasrota i Den norske kirke. Og det må ikke bli gjort i et for teknokratisk språk.

Da jeg forlot Kirkemøtet, var det som om jeg stod foran en port. På den ene siden lå strategier, strukturer og vedtak. På den andre siden lå hverdagen i menighetene. Denne boka er et forsøk på å få det hele til å henge mer sammen.

Jeg tror ikke kirka trenger flere byråkrater. Jeg tror vi trenger flere gartnere. Mennesker som kan hjelpe menigheter til å se hva som allerede spirer, og skape rom for videre vekst.

Derfor vil jeg invitere deg med ut i hagen.

Frø til ettertanke

Noe nytt spirer sjelden fram fordi noen vedtar det. Oftest begynner det med at mennesker stopper opp, ser seg omkring og legger merke til det som allerede er i ferd med å vokse.

Spørsmål: Hvis du ser 5–10 år fram i tid – hva håper du da spirer og gror i kirka på ditt sted?

Kjøkkenhagen nedenfor Bryggerhuset.

2

En grønn bibel

«Himmelriket er likt et sennepsfrø»

(Matt 13,31)

I dette kapittelet forsøker jeg å vise hvordan hagemetaforen er forankra i Bibelens språk og bildeverden.

Jeg har alltid syntes at *menighetsbygging* høres i overkant teknisk ut. Jeg har forståelse for det jeg oppfatter som innholdet i metaforen, at evangeliet skal ta bolig i oss og blant oss. Men jeg har en følelse av at vi med bygningsmetaforen risikerer å miste noe av det levende og organiske ved det å være kirke.

Jeg vet at det står atskillig i Bibelen om Peter som klippe, Jesus som hjørnestein og at kirka er kalt til å være et hus av levende steiner. Menighetsbygging minner meg like fullt om legosettene jeg ønska meg til jul da jeg var gutt. Metaforen gir assosiasjoner til at kirka er noe man kan skru sammen bare man følger bruksanvisningen nøye nok.

Selv opplever jeg kirka som noe langt mer levende og uforutsigbart.

Som noe som er utenfor vår kontroll, slik det er når man steller i en hage. Selv om man holder entusiastisk på med både tro, håp, kjærlighet og spade, styrer man ikke sol og regn der man ligger på knærne og luker gulrøttene.

Starter ikke den store fortellingen i Edens hage? Handler ikke mye i Bibelen om vekst og modning, om det å bære frukt? La gå at mennesket etter fallet bor i landet øst for Eden, og at veien tilbake til paradis er stengt av stramme kjeruber. Hagen føles like fullt som et håpefullt motiv for en som meg, som alltid har likt å klatre i trær, og som brukte ripsbuskene som fotballmål i oppveksten.

Penn og papir

På et tidspunkt bestemte jeg meg for å lese Bibelen med «grønne» øyne. Jeg kjøpte penn og notisbok og satte meg ned og leste. Jeg gikk systematisk til verks: Leste meg gjennom Mosebøkene, Salmenes bok, de historiske bøkene, profetene, evangeliene, Paulus' brev og åpenbaringen – hele Bibelen. Gjorde notater underveis. Hadde blikket festa på alt som hadde med frø, blomster, vann, trær, frukt og modning å gjøre.

Jeg oppdaga fort at prosjektet var omfattende. Atskillig gikk under radaren min der jeg satt med penn og papir. En ekseget ville definitivt funnet hull i notatene. Det var like fullt spennende å lese bibeltekster i sammenheng med hage som linse. «Nå skal du ikke lese sånn som du pleier å spise middag, litt for fort», sa jeg til meg selv. «Prøv å bruke dine egne erfaringer fra hagen. Plommene på treet blir ikke fortere modne av at du skynder deg.» Det er noe livet i Marthas hage jevnlig minner meg på.

Ting tar tid.

Som løvetann om våren

Det var fascinerende å se hvordan temakretsene ble tydeligere for meg under lesningen: De lange linjene som går fra livets tre i Edens hage (1. Mos), via overgivelsen av Jesus i Getsemane-hagen og fram til livets tre i Johannes' åpenbaring (Åp 22).

I den avsluttende boka i Bibelen beskrives frelsen som et sted der livets tre bærer frukt *tolv* ganger i året. Det er i overkant av det en gartner kan håpe på. Det ble stadig tydeligere for meg at vår kristne livstolkning lever i mellomrommet mellom skapelse og nyskapelse. Perspektivene fra første Mosebok og fram til åpenbaringen er til å bli svimmel av. Da jeg satt der med Bibelen i fanget, var det som om bibelversene kom poppende opp og ut av boka, som løvetann om våren:

«Av seg selv gir jorden grøde, først strå, så aks og til sist modent korn» (Mark 4,28).

«Han skal komme som regn på nyslått eng, lik en regnskur som vanner jorden» (Sal 72,6).

«Se på liljene, hvordan de vokser. De strever ikke, og spinner ikke, men jeg sier dere: Selv ikke Salomo i all sin prakt var kledd som en av dem» (Luk 12,27).

Samhandling

I mange tekster trer Gud, *Skaperen*, fram som aktør. Universets Herre er den som alt det skapte er kalt til å lovprise.

«Lovsyng Herren fra jorden, store sjødyr og alle havdyp, ild og hagl, snø og skodde, stormvind som setter hans ord i verk, fjell og alle hauger, frukttrær og alle sedrer, ville dyr og alt fe, krypdyr og fugler med vinger, konger på jorden og alle folk, stormenn og alle styresmenn på jord, unge menn og jenter, gamle folk og gutter!» (Sal 148,7).

I andre tekster løftes *menneskets* særstilling fram:

«Når jeg ser din himmel, et verk av dine fingre, månen og stjernene som du har satt der, hva er da et menneske – at du husker på det, et menneskebarn – at du tar deg av det? Du satte ham lite lavere enn Gud og kronet ham med herlighet og ære. Du gjorde ham til herre over dine henders verk, alt la du under hans føtter: småfe og storfe i samlet flokk, de ville dyrene på marken, fuglene under himmelen og fisken i havet» (Sal 8,4–9).

Mennesket har en særegen rolle som *forvalter* i de bibelske tekstene.

Forvalteransvaret handler ikke om å legge verden under seg med jernstøvel. Jeg tror snarere det handler om at vi mennesker er kalt til, billedlig talt, å gå barbeinte rundt i hagen. Være ydmykt til stede i verden. Vi er kalt til å være respektfulle forvaltere, som inngår i takknemlig samhandling med Skaperen. Det kan kanskje være dette Paulus sikter til når han skriver «jeg plantet, Apollos vannet, men Gud ga vekst» (1. Kor 3,6)?

Det er som om apostelen gir oss et hint om ansvars-fordelingen mellom Skaperen og skapningene. Det er en form for samskaping.

Gartnerens oppgave er å kombinere kunnskap, klokskap og besluttsomhet med respekt for alt som vokser og gror, i forvissning om at alt levende hører sammen. Men midt oppi alt det viktige gartneren kan og skal gjøre, har rollen også sine begrensninger.

For det er Gud som gir vekst.

Dypdykk

Jeg oppdaga at hagemetaforen er dypt forankra i Bibelens bildeverden, og at den har teologisk bærekraft. Jeg tror personlig at vi med fordel kan hente inspirasjon fra hagen og ulike former for kulturlandskap.

Det er ikke sikkert at du som leser, nikker bekreftende til dette. Det aner meg at det ikke nødvendigvis er nyklipte hekker og velfriserte staudebed som får nordboere til å kjenne ærefrykt for det skapte. For mange er det snarere himmel og hav, Dovrefjell og snøkledde vidder man ser for seg når man tenker på Gud som skaper.

Ja, det er forskjell på storslått natur og en potetåker. Når det gjelder planarbeid – og jakten på en metafor som kan inspirere – tror jeg imidlertid at vi har mye å hente ved å utforske hage- og gartnerspråket i Bibelen.

Frø til ettertanke

Bibelen har på en måte jord under neglene. Ord som *frø, trær, regn, frukt* og *modning* popper stadig fram. Det er som om Gud ønsker å lære oss noe gjennom alt som lever og vokser.

Spørsmål: Finnes det et bilde fra naturen som har blitt værende hos deg gjennom livet?

Utsikt fra stua mot drivhuset.

3

Mer himmel på jord

«Se på liljene på marken»
(Matt 6,28)

Kunsten å se på kirke og
nabolag med et våkent blikk.

Hva liljene kan lære oss

Jeg får en påminnelse om hva vi kan lære av liljene, når jeg sitter ved spisebordet hjemme og ser ut av vinduet. Jeg ser på det gamle epletreet, syrinbuskene, bøkehekken, blomsterbedet med hosta og peoner, drivhuset og det lille fuglebadet i sink – «se på liljene på marken» (Matt 6,28).

Se.

Det er det han minner oss på, Jesus. Det er som om han vil lære oss å se med et våkent blikk, ikke bare på blomstene, fuglene og trærne, men på alt det skapte. Jeg tror Mesteren oppmuntrer oss til å se på stedet der vi bor, veistubben, byggefeltet, bygda, blokka, nabolaget og menneskene med vennlig nysgjerrighet. Jeg tror

Skaperen er virksom i alt som gror, vokser, fødes, heles og næres. Guds gjerning pågår. Hvert sekund. Hvert minutt. Hver dag.

Også på ditt sted.

Monty Don, den engelske hagebokforfatteren jeg jevnlig lar meg inspirere av, anbefaler å starte fornyelsesarbeid i hagen slik: Finn fram en god stol og observer hagen i ro og mak. Følg med på solas gang over himmelen. Legg merke til hvor det er varmt eller skyggefullt på ulike tider av dagen. Hvilke trær, busker eller planter finnes allerede?

Formålet er å bli kjent med hagen gjennom de forskjellige årstidene. Monty Don er opptatt av å minne om at hagen skal være et sted for glede. Det vil være perioder med arbeid og strev, men vi må også huske på å nyte livet i hagen. Han omtaler hagen som en *gave* til menneskene. Når man er mismodig, gir hagen lindring. Når man er nedslått, gir hagen trøst. Når man er ensom, gir hagen fellesskap. Og når man er sliten, gir hagen nye krefter. Hagen skal være et sted som bidrar til å gjøre oss helere som mennesker.

En slik hage skulle jeg ønske kirka kunne være.

Hele buketten

Akkurat som en hage er et *sokn* et avgrensa sted, en geografisk enhet som man kan zoome inn på. Det bor for eksempel et visst antall mennesker i Lillestrøm sokn, hvor jeg har jobba i mange år.

Så og så mange prosent av innbyggerne er medlemmer av Den norske kirke. Historien er preget av arbeiderkultur. Fotball er stort. Åråsen, hjemmebanen til Lillestrøm sportsklubb, er for mange et vel så viktig samlingssted som Lillestrøm kirke. De siste tiårene er Nedre Romerike preget av stor befolkningsvekst og et betydelig religiøst og etnisk mangfold. Slik kan man fortsette å beskrive et sted, et sokn, langs mange akser og perspektiver.

Sammenhengene vi lever og jobber i, er forskjellige. Men uansett hvor vi bor – i bygd eller by, i nord eller sør, hele verden tilhører Skaperen. «Og Gud så at det var godt», er refrenget som går igjen i første Mosebok. Igjen og igjen gjentas det, som for å minne leseren på alt det skaptes iboende verdighet. Gud så at det var «overmåte godt»: himmel og hav, jorda og alle dens vekster, alt myldrende liv på himmelhvelvingen og i havets dyp, alle slags kryp og fe og ville dyr, og mennesket skapt i Guds bilde.

Selv tror jeg at essensen i denne fanfaren av en tekst er dette: *Ha ærefrykt for livet*. Møt alle mennesker i øyehøyde. Hver og en av oss kalles til å tjene Gud, vår neste og skaperverket med glede og etter beste evne.

Motkreftene i tilværelsen finnes i oss og rundt oss, det er så. Det vokser både ugress og hvete i åkeren (Matt 13,29). Det er noe realistisk og nøkternt ved en luthersk arvesyndsforståelse. Vi lever i en skjør verden. Skillet mellom ondt og godt går tvers gjennom den enkelte av oss.

Men hele oss er elsket.

Det å være skapt er ikke forbeholdt troende og fromme. Jeg tror at alt og alle som lever, er båret av Guds kjærlighet. Jeg tror

at Skaperen drømmer om at verden skal blomstre, og virker gjennom alminnelige mennesker, som deg og meg. Vi er kalt til å speile Guds kjærlighet, slik at det blir litt mer himmel på jord.

Luthersk skaperteologi

Generasjoner av norske konfirmanter måtte i sin tid pugge Martin Luthers forklaringer til Herrens bønn, de ti bud og trosbekjennelsen. Det er fascinerende å se hvordan Luther i mange av sine tekster jobber med å gjøre troens språk jordnært. Han trekker inn hverdagsliv og alminnelige erfaringer. Slik skriver han for eksempel om Gud som Skaperen (1. trosartikkel) i sin lille katekisme:

«Jeg tror at Gud har skapt meg og alle andre skapninger, at han har gitt meg legeme og sjel, øyne, ører og alle lemmer, fornuft og alle sanser og fremdeles oppholder alt dette; likeså at han har gitt meg klær og sko, mat og drikke, hus og hjem, ektefelle og barn, aker, fe og alle gode ting, at han rikelig og daglig forsørger meg med alt jeg trenger til legeme og liv …»

Luther var opptatt av at kirkas språk skulle kommunisere bredt. Han skrev gjerne salmetekster til kjente melodier i populærkulturen. Han snakket tysk på prekestolen i stedet for latin, og var opptatt av at Bibelen skulle kunne leses av så mange som mulig. Dette førte til et omfattende arbeid med bibeloversettelse og en strategisk forståelse av at folk måtte kunne lese. De trengte skole og utdanning.

Virkningshistorien til det lutherske prosjektet er formidabel.

En levende tradisjon

Spørsmålet er hvordan vi kan videreføre denne arven på en våken, kreativ, kritisk og meningsfull måte i vår tid? Hva slags oversettelsesarbeid er vi kalt til? Hva vil det si å være lojal mot vår kristne tradisjon samtidig som vi står i fornyelsens tegn – på en slik måte at evangeliet blir hørt og erfart som godt nytt av stadig flere?

Det er ikke Gud som trenger våre gode gjerninger, men våre medmennesker. Hva vårt gudsforhold angår, får vi sette vår lit til Guds kjærlighet slik den er blitt åpenbart i Jesus Kristus. Kirka er ikke til for at verden skal bli mer kirkelig, men for at den skal bli mer menneskelig.

Hvem er kirka egentlig til for?

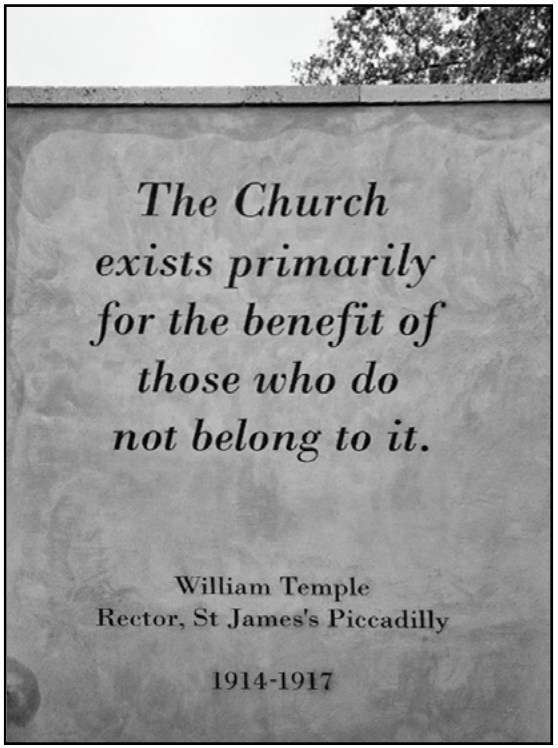
Jeg kom over et interessant forsøk på svar sist jeg var på Chelsea Flower Show. Det er den største hageutstillingen i England. Deltakerne konkurrerer om de fineste blomstene, grønnsakene og prydhagene. En av utstillingshagene hadde et sitat av den engelske presten William Temple (1881–1944): «The church exists primarily for the benefit of those who do not belong to it.»

Jeg har grunnet på denne setningen, og tror det handler om at kirka må være opptatt av mer enn seg selv. For kirka er sendt til verden.

Jeg skal skrive mer om britenes forhold til hagen siden. Det var i England jeg lærte å bli over gjennomsnittet glad i hage. Jeg

skal også fortelle om Ada Salter, Monty Don og andre som har inspirert meg til å tenke på lokal kirke- og nabolagsutvikling som en slags form for hagearbeid. Men la meg først si noen ord om hvor det hele starta.

For vi kommer alle fra et sted.

Frø til ettertanke

Før vi begynner å forandre verden, inviterer Jesus oss til å se på den. Kanskje begynner fornyelse med oppmerksomhet?

Spørsmål: Når du ser deg omkring der du bor – hva er det som gjør deg takknemlig?

Utsikt mot frukthagen, bringebærhekken og jordene.

4

Stedet

«Han kommer til oss lik regnet,
lik vårregnet som væter jorden»
(Hos 6,3)

Det er ikke det samme å være gartner
i England som på Nedre Romerike.

Vi begynte med hagearbeid da vi bodde i London. Mellom sjømannskirka og huset der vi bodde, var det en hageflekk. Den var akkurat stor nok til å sparke fotball på for en femåring, og overkommelig for oss som etter hvert ble travle småbarnsforeldre til tre gutter.

Hver fredag kveld etter at barna var lagt, så vi på Gardeners' World. Programmet har gått på BBC siden 1958. Det var slik programleder og forfatter Monty Don kom inn i livet vårt. Monty er en lun brite med snille øyne og varm stemme. Han rusler rundt i sin egen hage og viser engasjert hva han er opptatt av akkurat nå.

Monty introduserer også andres hager. Det kan være et intervju

med en «headgardner» på et adelig gods som har ansvar for rosebed på størrelse med en fotballbane, en pensjonist som brenner for å samle på ulike sorter påskeliljer, eller unge hipstere som dedikerer seg til hagedesign.

Årene i England lærte oss om britenes lidenskapelige forhold til hagen og det mangfoldet av hager som finnes.

Med Themsen som nabo

Sjømannskirka i London ligger 150 meter fra Themsen. Det gjør noe med hageforholdene. Tidevannet bringer med seg mild havluft. Gjennom seks vintre opplevde vi knapt en eneste frostnatt. De få gangene det kom snø, var det en begivenhet. Kameliabusken blomstra til jul. Kirsebærtreet i kroken ved kirkeveggen kom med en sky av rosa blomster i slutten av januar.

Overgangen til Romerikes vintre ble brå. I februar kan snøen legge seg i fonner utover veien på Jahren. Det blir nesten høyfjellsstemning, for vinden fra Øyeren får godt tak når den drar seg oppover jordene. Våren kommer seinere enn det vi hadde blitt vant til. Somrene er kortere, høsten lengre. Da vi flytta hjem til Norge og overtok Marthas hage, måtte vi lære oss hage på nytt.

Klimasone

Som gartner må man forholde seg til lokal *kontekst*. Mesteparten av Norge ligger i det som kalles en temperert klimasone, men landet kan deles inn i ulike herdighetssoner. Langs kysten i Østfold og på Sørvestlandet er vintrene milde med lite frost. Dette er herdighetssone H1. Flere planter kan overleve det milde kystklimaet enn klimaet vi finner innover og nordover i landet. Romerike ligger i herdighetssone H4; her må plantene tåle mer kulde for å klare seg. Bare de tøffeste plantene kan overleve de lange frostvintrene høyt til fjells og i nord – i herdighetssone H8.

Hos farmor og farfar i Bykle, en fjellbygd øverst i Setesdal, var det ikke noe poeng å plante morelltrær. Men kålrot, poteter og gulrøtter stortrivdes. Det er alltid noe som kan blomstre selv om man er høyt til fjells.

Aukrust Gard og Urteri i Lom er et eksempel. Gården ligger ved foten av Lomseggen (2060 moh.) – i regnskyggen av Galdhøpiggen. Selv om jorda er skrinn, er vinkelen på bakkene slik at sola får godt tak. På Aukrust Gard og Urteri har de samlet urter fra Norge og Provence, som trives i akkurat disse forholdene. Det tørre høyfjellsklimaet gir plantene en særegen kraft og aroma, og slik har de klart å utnytte det som var negativt, til sin fordel.

Mye i livet handler om å se muligheter i de lokale forutsetningene, ikke å ønske at man var et annet sted.

Leirjord

Det har tatt tid for meg å forstå hvilket komplekst univers en håndfull jord er, og betydningen av jordsmonn. Mens du kan kjøpe jord på hagesenter og forbedre jorda med kompost og gjødsel, er jordsmonnet de stedbundne lagene av løsmasser som plantene fester røttene i. Jordsmonnet kan variere mye mellom ulike steder. Det setter premissene for hva som vil trives i hagen,

og hvordan den må stelles.

På Nedre Romerike har vi mest leirjord. Den er fruktbar, men tung og klumpete. Når den tørker, kan den bli hard som betong. Det er fort gjort å knekke en spade eller to når man holder på med leirjord.

Sandjord er enkel å jobbe med, men vann og næring forsvinner raskt ut. Du må gjødsle og vanne mer i løpet av sommeren for at veksten skal bli god.

Surjord består av mye torv og bark. De fleste hageplanter liker ikke jord med lav pH-verdi, men er du begeistra for rododendron, er surjord midt i blinken.

Moldjord er likevel den jordtypen som hageentusiaster flest drømmer om. Den er godlynt og samarbeidsvillig. Ikke alle hager er velsignet med naturlig moldjord, men da kan man få mer av dette hvis man tilfører organisk materiale, gjødsler og steller jorda over tid. Poenget er at jord er langt mer mangfoldig enn det mange av oss har bevissthet om.

Menigheten som hage

Når jeg skriver om klimasoner, jord og jordsmonn, er det fordi jeg tror at det å stikke fingeren i jorda kan være nyttig for oss som kirke. Det kan være interessant å se på stedet sitt metodisk.

En måte å gjøre det på er å lese seg opp på stedets demografiske utvikling, gjøre seg kjent med statistikk over levekår og arbeidsforhold, snakke med folk og tegne opp tidslinjer over sentrale hendelser i kirke og nabolag. Når man først bestemmer seg for å være nysgjerrig, framstår den nære konteksten tydeligere. Det er som om man får et mer våkent blikk.

Jeg tror man kan forstå det lokale kirkelivet bedre ved å være nysgjerrig på historie. Det er for eksempel fascinerende å se hvordan framveksten av bedehuskultur og foreningsliv ofte henger sammen med hvilke steder Hans Nielsen Hauge besøkte på slutten av 1700- og begynnelsen av 1800-tallet. Vi kan se variasjoner i det lokale kirkelivet når vi sammenligner bygder der vekkelsen slo rot, med nabobygder der den ikke fikk fotfeste.

Kirke-Norge ser forskjellig ut.

Bevegelse

Samtidig er ingen steder statiske. Også i bibelbeltet på Sørlandet endrer kirkelivet seg. Mamma, som er født i 1935, fikk i oppveksten i Lillesand høre at hun syndet mot Den hellige ånd hvis hun gikk på kino. Venner av meg som var unge i 1980-årene, lurte på om det var greit å spille trommer på kristne møter.

Endringer er lettest å identifisere når vi ser oss tilbake. Samtidig er det et faktum at endringer også pågår i vårt eget liv – her og nå. Vi er i bevegelse. Vi har forskjellig slags jordsmonn i oss. Selv regner jeg meg både som kulturkristen, som en som har gitt livet sitt til Jesus, og som en liturgisk bevisst prest. Jeg har sans for frikirkelighetens gründerevne og Bymisjonens nærvær på gateplan. Mye av mangfoldet i Den norske kirke kan bo i ett og

samme menneske.

Iblant bruker vi begrep som folkekirke, trosfellesskap, vekkelseskristendom og kulturkristne for å beskrive mangfoldet i kirka. Disse begrepene kan ha sin nytte. Samtidig tror jeg det er et poeng at vi ikke bruker dem for statisk. De kan få oss til å tenke for enkelt om virkeligheten.

Det er ikke det samme å være kirke i Lom, Lillestrøm, Kviteseid eller London. Men alle steder har sine muligheter.

I Vår Herres hage finnes det mange vekstsoner.

Frø til ettertanke

Som planter vokser ulikt i forskjellige klimasoner, formes også kirkelivet av stedet det lever på. Historie, mennesker og landskap setter spor.

Spørsmål: Hva er det ved stedet ditt som har formet kirkelivet mest?

Eikene på Kvitsund.

5

Vi formes, og vi former

«Jeg er vintreet, dere er greinene»

(Joh 15,5)

Hvor kommer du fra?

Det er mange faktorer som former oss – gener, familie, venner, naboer, miljø, tradisjoner, tiden vi lever i. «Født sånn eller blitt sånn?» spør vi. Det er trolig snakk om en salig blanding. Selv vokste jeg opp under store, gamle eiketrær.

Dypt inne i hjertet av Vest-Telemark, ved Sundkilen, der turistbåten Victoria durer forbi på døsige sommerdager, ligger Kvitsund gymnas. Se for deg en engelsk herregård som møter fetteren til Eidsvollbygningen i et landskap som ligner en Vestlandsfjord. Noe sånt.

På et så stort område var det praktisk talt umulig for vaktmester Foldøy å være à jour med plenklipping og luking. At anlegget ikke var striglet til enhver tid, hadde like fullt sin sjarm. På vei ned til badeplassen var det snøballbusker og kirsebærkratt, stier og

gamle epletrær om hverandre. Og gedigne eiker som så ut som de hadde brukt fem hundre år på å bli gamle. Nå virket det som om de hadde planer om å bruke like lang tid på å dø.

Oppvekst på campus

Vi bodde i en tjenestebolig i utkanten av området. Pappa var en i flokken av unge, idealistiske lærere som var rekruttert av Norsk Luthersk Misjonssamband. Han og kollegene skulle bygge landet. Visjonen var å etablere et kristent landsgymnas. Kommende generasjoner skulle få opplæring i kroppsøving, historie, matematikk, tysk og naturfag og bli tent for misjon.

På åpningsfestene reiste elevene seg fylke for fylke: «Alle fra Finnmark reiser seg.» «Alle fra Troms reiser seg.» Slik fortsatte det nedover langs norskekysten. Kvitsund var en variant av Langåsen pensjonatskole, serien som i sin tid gikk på NRK med Stompa, Bodø, Bergen og Sørlandet i fri dressur. Bare lektor Tørdal manglet.

Jeg vokste opp i 1970-årene, og vi lærerungene hadde hele skoleområdet som boltreplass. Det føltes som om alt var vårt: gamlebygget, hagen, gymsalen, låven, drivhuset, fotballbanen nede ved vannet, Høgås og Vesløy. Midt på skoleplassen lå prydbedet med roser. Derfra hadde man spektakulær utsikt opp mot Roholdt, en fjelltopp som strakte seg 1018 meter over havet. «Jeg løfter mine øyne opp mot fjellene. Hvor skal min hjelp komme fra?»

Salme 121. Det visste vi som Kvitsund-barn. Vi kunne skriftsteder på rams. Vi gikk på barnelag, i kor og på søndagsskole, og vi ble tidlig pålagt et ikke ubetydelig ansvar for misjonens sak. Det å vokse opp på Kvitsund var en kombinasjon av stor frihet og det stikk motsatte.

Kontekstens betydning

Hvorfor skriver jeg om oppvekst og barndom? Jeg tror det er et poeng å vite hvor vi kommer fra. Vi har alle en barndom, en oppvekst, mennesker og tradisjoner som har preget oss. Det er en bagasje som former oss, kanskje mer enn vi aner.

Som barn eksponeres man for språk, praksiser, verdier og holdninger som man ikke velger selv. Når jeg skarrer på r-en selv om jeg har vokst opp i Vest-Telemark, er det fordi mamma er fra Sørlandet og mange av lærerfamiliene på Kvitsund var fra Vestlandet. Å vokse opp på et kristent landsgymnas formet også leken. En gang døpte jeg et kull med kaninunger.

Noe av det fascinerende med å se tilbake på sin egen oppvekst, er hvor fort man risikerer å bli unyansert når man gjenforteller. Man kan bli nostalgisk og rapportere ukritisk om barndommen. Eller man kan forbli i kritisk opposisjon. Pietismen har mange brente barn. En del bruker år på å pleie brannsårene. Min erfaring er at mange forblir språkløse når det gjelder tro og verdier. Eller kanskje man opplevde at troen døde. Hva var det nye som eventuelt vokste fram?

Tro i bevegelse

Hvordan vil du fortelle din egen historie? Det kan være viktig

å reflektere over dette, for nå er du med og former. Som medmenneske, samfunnsborger og engasjert i lokalkirka er du med og påvirker tiden vi lever i.

Jeg tror at det er en ressurs å være nysgjerrig på sin egen historie og tradisjon. Det handler om å bli bevisst på at man er formet innenfor et økosystem. Hadde jeg vært født i India, hadde jeg neppe vært lutheraner, sosialdemokrat og målmann, skjønt det siste er jeg ikke lenger. Jeg ble ikke misjonær heller, selv om det var planen da jeg var liten. Livet er i bevegelse. Troen er i bevegelse.

Kirka er levende.

Etter videregående flytta jeg til Oslo for å studere. Som teologistudent måtte jeg pugge gresk og hebraisk. Det viktigste med dette var kanskje å erfare at tekstene var fremmede? Det var fortellinger som var blitt til i andre kulturer og i helt andre tider. Bibelen er mer enn Johannes 3,16: «For så høyt har Gud elsket verden at han ga sin Sønn, den enbårne, for at hver den som tror på ham, ikke skal gå tapt, men ha evig liv.»

Jeg ble bevisst på at Bibelen var et komplekst bibliotek, et mangfold av sjangere og fortellerstemmer, ulike tradisjoner og perspektiver fletta inn i hverandre. Det er en boksamling som består av tekster som over tid, gjennom kirkas praksis og ved Den hellige ånds hjelp har vokst sammen med evangeliene om Jesus Kristus som midtpunkt. Det er kirkas tro.

Kunsten å skjelne

Ja da, jeg vet det, jeg skriver som prest. Det er nå engang det jeg er. Det jeg prøver å oppmuntre deg til, er å være nysgjerrig på de miljøene og sammenhengene som har bidratt til å forme deg.

Hvorfor er du glad i kirka? Det er et spørsmål som sjelden drøftes på stabs- og menighetsrådsmøter. Min erfaring er at det ikke er så lett å finne plass til den typen prater. Jeg tror like fullt at det kan være fruktbart å ha slike samtaler. Menighetsrådet skal rette oppmerksomheten mot alt som kan «vekke og nære det kristelige liv i soknet», heter det i kirkeordningen § 12.

Hva betyr det?

Kanskje en start kan være å begynne å dele tanker om hva som bygger den enkelte opp som menneske og troende? Det er et poeng å minne hverandre om at nå er det *vi* som er med og former kirka. Nå er det vi som klipper hekker og planter i hagen.

Du trenger ikke ha et sofistikert språk for å delta i sånne samtaler. Vi mennesker er underveis. Pilegrimer. Samtidig er vi kalt til å øve oss i den åndelige disiplinen det er å skjelne: Hva er skatten i tradisjonen jeg kommer fra?

Når det spriker

Vi må også ta mer enn oss selv inn på radaren. Hva vi lengter etter, kan oppleves forskjellig. Én drømmer kanskje om kjøkkenhage. En annen ønsker seg rosebed. En tredje synes hagen er stor nok som den er.

Slik er det også i kirka. Noen drømmer om nye gudstjenesteformer. Andre drømmer om flere ungdommer. Atter andre ønsker først og fremst å ta vare på det som allerede finnes. Utviklingsarbeid handler derfor ikke bare om å få fram ideer. Det handler også om å håndtere forskjeller. Noen av de mest krevende møtene i kirka oppstår når mennesker som alle vil kirkas beste, ser veien videre ulikt. Det er ikke nødvendigvis et problem. Problemet oppstår først når vi slutter å lytte til hverandre.

Selv synes jeg det er fascinerende at den eneste andre presten i familien, Ole Kristian Grimnes (1849–1932), var en av stifterne av Det Vestlandske Indremisjonsforbund. Han var sørlending, bondesønn, prest, gründer og sterkt preget av pietismen. Da jeg leste selvbiografien hans, *På fallrepet,* oppdaga jeg at han endte opp som sokneprest i Skedsmo, nabosoknet til Lillestrøm, der jeg selv var prest.

Det var interessant å lese hvordan han beskriver befolkningen og det religiøse livet på Nedre Romeriket tidlig på 1900-tallet. Han skriver fram sin egen livsfortelling, og jeg skjønte i hvor stor grad hans engasjement og teologiske instinkt var preget av oppvekst og klasse. Vi kommer ikke fra noen embetsmannsslekt, og han hadde et dypt ønske om å være lojal overfor Skriften.

Han og jeg er på mange måter like – vi setter begge vår lit til evangeliet. Samtidig har vi et ganske forskjellig språk knyttet til tro. Jeg er usikker på hvor godt vi hadde klart å samarbeide. Men jeg vet at jeg har godt av tøyeøvelser.

Arv og miljø

Hva har du med deg i bagasjen? Og hva gjør du med det? Kanskje vår personlige troshistorie kan sammenlignes med et arveoppgjør? Det å arve et bo krever sortering. Noe er gull. Noe skal til Fretex. Og noe skal kanskje kastes.

Troen handler likevel ikke bare om hva vi velger å ta med oss videre. Som eikene på Kvitsund står vi i noe vi ikke selv har plantet. Det vi som kristne kan hvile i, er tilliten til at vi i dåpen er podet inn i en kjærlighetens sammenheng.

«Jeg er vintreet, dere er greinene» (Joh 15,5), sier Jesus.

Frø til ettertanke

Ingen av oss har plantet oss selv. Vi er båret fram av mennesker, tradisjoner, erfaringer og hendelser som har satt sine spor.

Spørsmål: Når du ser tilbake på livet ditt, hvem har hjulpet deg til å vokse?

Solstoler og fuglemater.

6

Hagedrømmer

«Og dette ber jeg om, at deres kjærlighet må bli mer og mer rik på innsikt og dømmekraft»

(Fil 1,9)

Etter en del år i London – med en sliten pub og karaokebar som nærmeste nabo – var jeg klar for eplehage.

Forankring

Jeg forsøker å se for meg hvem du er, du som leser denne boka. Jobber du i Den norske kirke? Eller er du kanskje frivillig, og nå har prost og kirkeverge sagt at dere skal legge planer for veien videre?

Min erfaring er at planarbeid kan være demotiverende, særlig hvis initiativet ikke er lokalt forankra. Det kan være som når den ene i et hushold er klar for oppussing, mens den andre er under middels motivert. «Det blir fort bare et dokument som blir liggende i en skuff», sier kanskje noen av dem du jobber med.

Samtidig er dette noe av det fine, og slitsomme, med å være kirke:

Man er det sammen med andre. Vi mennesker er forskjellige. Noen er fornøyde med rikets tilstand, andre er manisk opptatt av utvikling. Atter andre synes de har fått sin dose nye digitale plattformer i livet. Men de er åpne for å tenke nytt hvis det primært kommer pensjonister på familiegudstjenestene.

Jeg tror kunsten er å øve seg på å strekke seg mot de andre, uten å forstrekke seg. Din egen kjøkkenhage kan du bestemme over selv. Naboen har ikke noe med om du sår rødbeter i pallekarmen i stedet for persille, eller planter to kilometer med tujahekk. I menigheten er det annerledes. Der må man finne ut av ting i fellesskap.

Den lokale kirka kan kanskje sammenlignes med hagen i et borettslag eller parken utenfor kommunehuset. Man kan velge en enkel og grei løsning med plen, et par–tre flaggstenger og noen buskfuruer. Sånn blir det gjerne når fellesskapet engasjerer seg sånn passe. Eller man kan bestemme seg for å satse. Det er et betydelig potensial i det å disponere store fellesområder og et budsjett. Iblant er det spennende, og avgjørende for å komme videre, at noen begynner å *drømme*.

Og på et tidspunkt må man ta noen valg.

Hagedrømmer

Det føles nesten flaut å si det, men jeg kjøpte huset usett. Ikke vi, men jeg. Min bedre halvdel og svigermor hadde vært på visning. Vi bodde i London. Jeg hadde ikke mulighet til å kaste meg på flyet, men jeg husket stedet. Flere somre på rad hadde vi kjørt rundt i Oslo-området og sett etter hus med sjel i nærheten av en togstasjon.

«Oppussingsobjekt med stort potensial», stod det i annonsen. Vi visste det var meglerspråk for at det var mye jobb i vente. I tillegg kunne vi lese disse håpefulle ordene: «Landlig og solrikt. Stor opparbeidet tomt med plen, trær, frukttrær, prydbusker og beplanting. Eplehage.» Etter en god del år i Albion Street sørøst i London med en sliten pub og karaokebar som nærmeste nabo, var jeg klar for eplehage. Da jeg begynte å kjøpe bladet *Country Living* fast, skjønte jeg at livet i metropolen var på overtid.

«Er det dere som har flytta inn i Martha-huset?» spurte en nabo den første sommeren. Jeg likte tanken på at huset hadde et navn. Med på kjøpet fulgte to mål hage. Det var den Martha hadde stelt i mange år.

Kunsten å skynde seg langsomt

Gamle hus og hager, eller for den saks skyld kirker, er ikke museer. De er levende steder med historie, unike på hver sin måte. Vi bestemte oss tidlig for å pusse opp, men skjønte at vi kom til å trenge tid og penger. Mens vi pønska på hvordan vi skulle skaffe ressurser, hadde vi tid til å drømme.

Det fine med drømmer er at de er gratis. Jeg hadde strengt tatt drømt om hage siden jeg var guttunge, drømt om en hage med fotballmål, krokettbane, morelltrær, hønsehus og flaggstang. Min bedre halvdel drømte om velkomponerte staudebed, gjennomtenke fargepaletter, struktur og linjer og kjøpte *Garden*

Illustrated. Vi begynte å lese Monty Dons hagebøker. Vi begynte å drømme sammen.

Hva skal til for at vi skal kunne gjøre mer av det i norske staber og menighetsråd?

Jording

Soknet er den grunnleggende enheten i Den norske kirke. Det er soknestrukturen som gjør at folkekirka er forgreinet utover landet med 1146 sokn fordelt på 92 prostier og 11 bispedømmer.

Kirkemøtet har vedtatt en overordna nasjonal plan som gjelder for hele buketten av menigheter. I denne heter det at «Den norske kirke er en bekjennende, åpen, tjenende og misjonerende folkekirke, som vitner i ord og gjerning om frelse, frihet og håp i Jesus Kristus».

Dette er innholdsmetta setninger. Det er ord som må drøvtygges. Hvordan unngår vi at kirkas offisielle språk blir en kremsprøyte av fromme ord som ikke lander i oss? Kirka må ha bakkekontakt. Vi må jorde oss i hverdagen, samtidig som kirka skal dufte av evangeliet.

Fugleperspektiv på det kjente

Noen av drømmene forble drømmer. Jeg drømte for eksempel om å få laget en badekulp der jeg kunne ta morgenbad, et kunstig etablert naturbasseng. Det hadde jeg sett bilder av i engelske hageblad. «Pappa, det er ikke realistisk», sa niåringen snusfornuftig. Han hadde rett. Noen prosjekter er for ambisiøse. Så det ble fuglebad i stedet.

En gang fikk jeg se tegningene som pappas gamle venn, herredsagronom Sundbø i Kviteseid, hadde laget av sin egen hage. Det var et kart med en nøye utarbeidet plan over hvor frukthage, bærbusker, kjøkkenhage og blomsterbed skulle ligge, plassert mellom geometriske grusganger. Det sistnevnte bidro til harde strukturer som gav anlegget form. Alt var tegnet inn slik at man fikk oversikt.

Tilsvarende tenker jeg at helhetlig planarbeid i soknet handler om å se på summen av alt kirka holder på med. I en alminnelig folkekirkemenighet snakker vi om en kompleks portefølje av gudstjenester, kirkelige handlinger, diakonalt nærvær, kirkelig undervisning, musikk og oppfølging av bygg og kirkegårdsanlegg, for å nevne noe.

I de ulike delene av menigheten skjer det stadig endringer, akkurat som i en hage. Hjemme i hagen på Jahren har for eksempel rødtopp og honningurt, to villige stauder, en tendens til å legge seg over naboplantene. De tar rett og slett mer plass enn planlagt. Akeleiene sprer seg med stor frimodighet. De er langt mer villige enn syrinhortensiaen, som er litt pjusk til tross for mitt forsøk på å gi den omsorg.

Poenget er at livet i hagen, eller menigheten, ikke lar seg fullt ut programmere. Planer er vel og bra. Oversikten til herredsagronom Sundbø var en fryd for øyet, men på ingen måte et bilde av virkeligheten. Hagen må røktes. Pleies. Lukes. Ja, iblant må man

spørre seg om det er på tide med motorsag.

Prioritering

Da vi overtok Marthas hage, var det spesielt ett spørsmål vi måtte ta stilling til: Skulle granene ned mot åkeren få stå? De tok mye sol og skjerma lite for vinden. Og det gamle tørkestativet som knirka, stod ikke det akkurat der det kunne passe med et drivhus?

Det endte med hogst av to overmodne edelgraner, noen pistrete grantrær og en staselig furu. Det siste treet sørger jeg fortsatt over, men det stod i veien for det som ble kjøkkenhage. Arbeidet fortsatte med gravemaskin og planering, slik at det etter hvert ble plass til en liten krokettbane, frukthage, drivhus, bryggerhus og diverse nye blomsterbed i Marthas hage. Disse endringene var ikke noe vi pressa fram i ett jafs. De vokste fram over år. Og ja, det var noen tøffe prioriteringer. For saken var at nå skulle hus og hage passe oss: to store, tre små, en hund og en flokk med høns. Hva måtte da til av endringer?

Drømmer som passer til stedet

La oss zoome bort fra Marthas hage og over til deg og din menighet. Hva finnes i hagen, og hva er det du savner? Hvordan kan stab og frivillige organisere arbeidet slik at man ikke blir for slitne? Hva er menighetslivets versjon av robotgressklipper?

Jeg har ikke svaret. Det er du og dere som vet best hvor skoen trykker. Men det aner meg at god drift er adelsmerket til enhver organisasjon. Av og til må man sette foten i bakken og spørre seg: Hva skulle vi ønske var annerledes hos oss?

Og hvem tenker vi egentlig på når vi sier «vi»?

Kirke-Norge kan se svært forskjellig ut. Det er ulik størrelse på sokn, befolkning, antall kirkemedlemmer og staber. Geografien er forskjellig fra nord til sør. Aktivitetsnivå og ambisjoner varierer. Det samme gjelder økonomi, frivillighet og samarbeidskultur.

Uavhengig av disse variablene tror jeg det er et poeng at vi som lokalmenighet øver oss på å se framover. Hvordan ser kirka og lokalsamfunnet ut om ti år? En kirke som ikke evner å ta innover seg de endringene som skjer blant menneskene den skal tjene, står i fare for å bli innadvendt.

Iblant må lokalkirka – rådet, staben og frivillige – prioritere åpne samtaler om utfordringer og muligheter. Disse samtalene må rammes inn og planlegges. Hvis ikke løper hverdagen av gårde med oss.

Forslag

Hva om menighetsrådet bestemmer seg for å opprette en hage-gruppe som får i oppdrag å drømme på vegne av fellesskapet? Eller kanskje det er mest aktuelt å sette sammen en gruppe på tvers av sokn? I mange menigheter er stabene små. Det er ikke opplagt at det flommer over av frivillige. Da gjelder det å tenke utenfor boksen. Samle det man har, og tenke realistisk og kreativt på en gang.

Uansett hva man lander på, må prosessen ledes. Skal denne typen utviklingsarbeid bære frukt, må noen koordinere, styre, samle og holde i prosjektet. Det er viktig å finne en leder som har sans for framdrift, og som kan bidra til en prosess som er tilpassa de lokale ressursene.

Det er en fordel om gruppa er rigga slik at den har bredde i kompetanse, perspektiv og erfaring. For å få til en god prosess trenger man dessuten folk som ikke bare er opptatt av å komme på nye ideer.

Dersom for eksempel arbeidet med statistikk viser at nøkkeltall i menigheten går ned, trenger ikke det bety at menigheten har gjort en dårlig jobb. Nedgang kan handle om prosesser knyttet til endringer i demografi, mobilitet, flyttemønster, sekularisering og nasjonale trender. En edruelig innstilt person med evne til å tolke tall og trender er en ressurs.

Soknepresten må være involvert i gruppa, men trenger ikke være leder. Hun eller han har ansvar for å forvalte ord og sakrament og sitter i staben og menighetsrådet. Det kan være et godt utgangspunkt for å sikre kommunikasjon, samhandling og bred rekruttering til gruppa.

Når det gjelder rekruttering, er kanskje det viktigste å sette sammen en flokk som er glade i kirke og nabolag. De må gjerne ha øye for at gudsrikets krefter er virksomme utenfor kirkerommet også.

Lokal tilknytning

Da jeg var sjømannsprest i London, fikk jeg øynene opp for at Gud er virksom på atskillig flere områder enn det jeg var vant til å tenke. Ada Salter (1866–1942) ble min læremester.

Jeg gikk jevnlig forbi statuen hennes når jeg lufta hunden langs Themsen. Ada var sosialist, miljøforkjemper¬ og grønn politiker langt forut for sin tid. På gamle fotografier ser Ada mild og moderlig ut. Samtidig må hun ha hatt «a fire in her belly». Hun ble president både i Women's Labour League og i National Gardens Guild og var den første kvinnelige borgermesteren i området.

Ada, som var dypt forankra i sin kristne tro, dedikerte seg til befolkningen i Docklands. Det var et gammelt havneområde i London sterkt preget av slum og fattigdom. Hun var overbevist om at alle mennesker, uavhengig av klasse og sosial bakgrunn, trengte skjønnhet og tilgang på grønne lunger. Som borgermester sørget hun for at det ble plantet 9000 trær i bydelen. I sentrum av parken, nærmeste nabo til sjømannskirka, fikk hun etablert en rosehage. Den skulle være åpen for alle. Det var en samfunnsplikt å dyrke blomster og trær, mente Ada.

Selv mistet hun og mannen Alfred sitt eneste barn, Joyce, i en epidemi da datteren bare var 8 år. De valgte likevel å bli boende. Ada og Alfred følte seg forpliktet til å dele skjebne med det nabolaget de hadde dedikert seg til. Ada tenkte utover sin egen flokk. Kanskje tenkte hun ikke så langt fram som til vår tid, men de fleste av trærne og rosehagen står den dag i dag, til glede for titusenvis av mennesker.

Jeg lar meg inspirere av Ada Salter. Det er noe med å gi seg hen til et sted over tid. Når det regnet på befolkningen i Bermondsey og Rotherhithe, regnet det på Ada og Alfred også. Nå står statuen hennes like ved Themsen. Man aner så vidt Tower Bridge i bakgrunnen. Ada står framoverlent, rak i ryggen.

Spør du meg, kunne hun godt stått på lista over uautoriserte helgener.

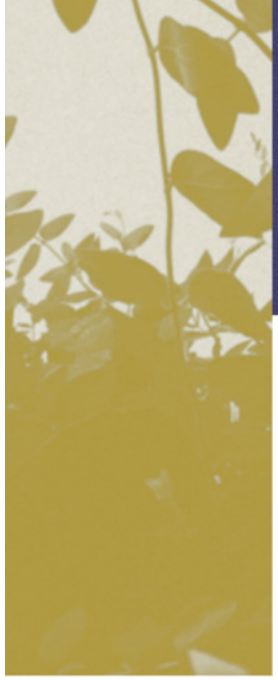

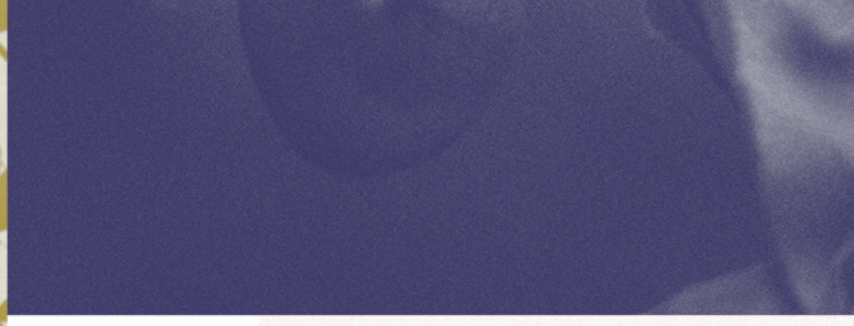
Ada Salter ved Themsen.

Frø til ettertanke

De beste drømmene handler kanskje ikke om å bli noe annet enn det vi er, men om å bli mer av det vi er kalt til å være.

Spørsmål: Har du en Ada Salter i ditt liv?

Trillebåra – et nyttig redskap.

7

Kirka vår

«Alt dine hender kan gjøre,
gjør det med den kraften du har»
(Fork 9,10)

Gode verktøy utgjør en forskjell.

Strategi

Den norske kirke har en visjon – «Mer himmel på jord». I strategien heter det at kirka skal åpne rom for tro, være der livet leves, og være mer for flere. Den norske kirke ønsker å ha et våkent blikk for det enkelte mennesket, innta en aktiv rolle i samfunnet og utvikle seg som organisasjon.

Jeg tror det er klokt av norske menigheter å koble seg på dette planverket. Vi er en landsdekkende folkekirke. Hver kvadratmeter av kongeriket hører til et sokn der noen har ansvar for å dele evangeliet i ord og handling.

Det finnes 1620 kapell og kirker i Norge. De står som håpstegn i landskapet. Kirkene er steder som er lada med historie, levd liv og nærvær.

En bred folkekirke

Kompleksiteten i det å skulle drifte denne enorme mengden bygg og anlegg, i tillegg til å opprettholde og videreutvikle lokalt menighetsliv, kan virke overveldende. En norsk folkekirkemenighet er en sammensatt størrelse.

Hva tror du folk i menigheten din ville svare på spørsmålet om hva som er kirkas *kjernevirksomhet*?

I slike samtaler er det nyttig å minne hverandre om at Den norske kirke er et mangfoldsfellesskap. Vi kommer fra forskjellige teologiske tradisjoner. Vi har ulike estetiske preferanser og forskjellig bakgrunn. Erfaring tilsier at utviklingsarbeid ofte fortoner seg som en dialogisk og motsetningsfylt øvelse. Blir man for rigid og skjematisk, risikerer man å bli skuffa.

Kirka vår som redskap

Av erfaring vet jeg samtidig at gode redskap er en ressurs. De siste årene har Den norske kirke utviklet flere ressurser som skal bidra til utviklingsarbeid i lokalmenigheten. Dette er redskap som forsøker å ta høyde for at kirkegeografien i Norge er mangfoldig.

Sagt på en annen måte: Når man skal tømme kompostbingen, er det en fordel med møkkagreip og trillebår, ikke bare ti tommeltotter. *Kirka vår* er et digitalt verktøy med flere funksjoner. På mange måter kan verktøyet sammenlignes med et kart over hagen. Kartet er ikke selve hagen, men det hjelper oss til å orientere oss i den. Ansatte og menighetsrådsmedlemmer kan få oversikt over lokale utviklingstrekk og statistikk.

Samtidig er det ikke alt i livet som kan telles og måles.

Midt oppi alt snakk om planer, minner arbeidet i Marthas hage meg om at det ikke er jeg som rår over sol og vind og regn. Jeg kan ikke bestemme når pinseliljene skal blomstre, eller når morellene skal modnes. Men jeg kan legge nett over trærne slik at spurveflokken ikke får tømt alt som finnes av moreller, på et kvarter.

Balanse

Det er viktig at kirka balanserer ulike målsettinger. Hvor mye menigheten har vokst i tro, håp og kjærlighet, eller hva et husbesøk eller en samtale er verdt, er umulig å måle. Kirka er ikke bare kalt til å gjøre, men også til å være. Det man teller, har en tendens til å legge føringer for hva som prioriteres av aktivitet. For kirka er det viktig både å stille spørsmål om hva som telles, og hvorfor, og å balansere ulike verdier.

Modningsperspektivet bør også komme inn i samtalene om hva det er å være kirke. Vi er kalt til å vokse i tro, håp og kjærlighet og til å bli «det modne mennesket som er fullvoksent og har hele Kristi fylde» (Ef 4,13).

Folkekirka må også jakte dybde. Ikke bare bredde.

Kirka vår er ikke minst en ressurs dersom man ønsker å jobbe helhetlig i lokalmenigheten. Da vi begynte å arbeide med slike spørsmål i Lillestrøm, ante vi lite om hvor prosessen skulle

føre oss. Vi skulle komme til å diskutere alt fra råkjellere og ungdomsarbeid til frivillighet, givertjeneste og samarbeid med kommunen. Men det begynte med noe så enkelt som å lære stedet bedre å kjenne.

Impulser utenfra

Før jeg forteller om Lillestrøm, vil jeg fortelle om noe jeg lærte i England. Det er en liten historie som sier mye om betydningen av å være åpen for impulser utenfra.

I dag er England en av verdens ledende hagenasjoner. Det er paradoksalt, for i utgangspunktet hadde ikke landet noen rik flora. På 1600-tallet var det i Europa bare Irland som hadde mindre artsmangfold enn England. Så begynte britiske plantesamlere å samle frø og planter fra hele verden. Faktisk er bare en tiendedel av plantene man finner i engelske hager, opprinnelig fra de britiske øyer. De øvrige har blitt importert og foredlet gjennom generasjoner.

Historien om artsmangfoldet i engelske hager kan minne kirka på hvor viktig det er å være åpen og nysgjerrig. For å si det med hagemetaforen: Hekken må ikke bli så høy at vi ikke ser over til naboen. Det er viktig å etablere siktlinjer utover det kjente og nære. Vi må øve oss på å se langt. Både i tid og i rom.

Beskrive egen hage

Jeg tror lokalt utviklingsarbeid kan ligne på de prosessene kona og jeg står i når vi pusler i hagen på Jahren. Vi forsøker å ta utgangspunkt i det som er, ikke fortape oss i det som mangler, som for eksempel mine begrensede praktiske ferdigheter. Vi øver oss på å se for oss hagen fra samme perspektiv som låvesvalene: litt ovenfra, litt på avstand – og samtidig så nært på at vi har bakkekontakt.

Planarbeid handler om å se innover, utover og framover. Det handler om å tenke helhet, sette retning, definere innsatsområdet og delegere ansvar. De involverte må være trygge på hvem som har mandat til hva, og være villige til å stå i prosesser som krever både trøkk og tålmodighet.

Hagekart

Høres det masete ut? Hva om du lar deg inspirere av gamle herredsagronom Sundbø? Hva med om du begynner med å tegne et kart over «hagen» hos dere? Det kan være lurt å begynne enkelt: Tegn inn kirkebygg, kontor og forsamlingshus. Tenk på aktiviteter og ulike møteplasser i menigheten som bed. Hvor blomstrer det? Er det noen bed du har glemt?

Så kan du eventuelt begynne å fundere over relasjonen mellom disse bedene. Er det grusganger som binder det hele sammen? Er det kantsteiner og tråkkheller som bidrar til at hagen holder fasongen gjennom vinteren? Hvordan er ansvarsfordelingen? Hvem klipper plenen, hvem hypper potetene, og hvem har ansvar for georginene?

Når du har arbeidet en stund med hagekartet – som kanskje har blitt til en tegning du kan vise andre, kan det være gøy å tenke framover. Hvordan håper du at hagen skal se ut på sikt?

Inspirasjon trenger retning. Drømmer trenger struktur. Og kjærlighet trenger organisering.

Frø til ettertanke

Strategiarbeid handler om «å se innover, utover og framover», stod det i det foregående kapittelet.

Spørsmål: Hva slags erfaring har dere med dette i menigheten?

Fra eplehagen.

8

Bakkekontakt

«Kyss jorden»

(Sal 2,12)

I dette kapittelet skriver jeg om å stikke fingeren i jorda.

Ting skjer

Tall fra Statistisk sentralbyrå viser en nedgang i religiøs tilknytning i befolkningen. Dette gjelder uavhengig av geografi, bispedømme og tradisjonelt organisasjonsliv. Vi har over tid sett konturene av en nasjonal kirke i endring.

Sekulariseringen gir Den norske kirke utfordringer. Det settes spørsmålstegn ved kirkas nærvær på fellesarenaer. Det oppstår nye krav til mening og meningsskaping, og kirka blir på mange områder mindre selvfølgelig. Samtidig skaper sekulariseringen muligheter for kirka i form av teologisk nyskaping, troverdig dybde og vektlegging av relasjoner.

Det er som om det er flere ting som er sanne på én og samme tid: Parallelt med at mange tall og statistikker i Den norske kirke går

nedover, skjer det også positive endringer. Det rapporteres mange steder at antallet unge som søker kirka, er økende. Det religiøse livet er mer sammensatt enn det for eksempel var da jeg vokste opp.

Den verden vi kjenner, er i bevegelse.

Et landskap i endring

Jeg blir daglig minna på at også hele landskap kan endre seg over tid. Fra hagen kan jeg se utover Nord-Europas største innlandsdelta, skapt av elvene Glomma, Nitelva og Leira, som renner ut til Øyeren. Området består av øyer, viker, kanaler, råker, evjer og laguner. I Nordre Øyeren naturreservat er det registrert 320 arter av vann- og sumpplanter, 269 fuglearter og 25 fiskeslag.

På et gammelt kart jeg har sett, tegnet av løytnant Widerberg i 1868, har øyene i deltaet en helt annen form enn i dag. Bakgrunnen er at de tre elvene bringer med seg tonnevis av sedimenter hvert år. Hver vårflom former deltaet litt. Flommen bygger opp en ny sandbank eller vasker ut en skråning. Landskapet forandrer seg bokstavelig talt foran øynene på oss.

Slik er det også med lokalsamfunnet der jeg har vært prest. Lokalhistorikeren Hildegun Slottemo beskriver Lillestrøm som «småkårsfolkets Amerika». Byen vokste fram etter at jernbanen kom i 1854, og de mange sagbrukene trengte stadig mer arbeidskraft. «Flisbyen» var et sted som folk flytta til for å skape seg en bedre framtid.

De kom fra Solør, Nord-Odal og Elverum. Det vokste fram en stasjonsby på det gamle myrområdet, som etter hvert fikk skole, kino, forsamlingshus og foreningsliv. Folketallet steg fra rundt 40 innbyggere i 1840 til 4000 i 1900. Det var rene klondykestemningen i Lillestrøm.

Brudd og kontinuitet

I denne typen miljø fikk ikke Den norske kirke den samme dominerende plassen som i mer tradisjonelle bygdesamfunn. Det religiøse livet ble mangfoldig, akkurat som artsrikdommen i Nordre Øyeren naturreservat. I Lillestrøm vokste det fram ulike kristne forsamlinger: indremisjonen, Frelsesarmeen, Metodistkirken, pinsevennene og Den katolske kirke. I de seinere tiårene har det religiøse mangfoldet blitt utvida ytterligere, blant annet med en rekke moskeer.

Som soknеprest var det spennende å utforske Lillestrøm og den religiøse floraen ut fra historiske, sosiokulturelle og økonomiske forhold. Det var interessant å se på lokalhistorien med utgangspunkt i ordparet brudd og kontinuitet. Begge perspektivene var med på å skjerpe blikket og hjalp meg til å bli kjent med det lokale habitatet.

Monty Don er nok ikke opptatt av norsk religionssosiologi, men én ting har jeg lært av vår engelske venn: Du bør ikke prøve deg på de mest krevende plantene når du bor i herdighetssone 4. Man kan for så vidt pakke inn planter for å skåne dem for vinterfrost, men det er noe med å forholde seg til det lokale klimaet.

Selv har jeg for eksempel dårlig erfaring med amerikanske blåbærbusker hjemme på Jahren. Jeg vet at det er planter som trives i surjord, men jeg har drømt om egenproduserte blåbær til pannekakene. I flere år har jeg kjøpt jordsekker på hagesenteret og tatt med furunåler og bark fra hytta på Sørlandet, men buskene forblir pistrete og små.

Av og til lar vi oss fascinere av tiltak som fungerer et annet sted, uten å spørre om de passer hos oss.

Kirka som medspiller

Når det er sagt: Tilværelsen er ikke statisk. Som kirke må vi øve oss på å være oppmerksomme på endring og jakte etter muligheter. For det er endringer på gang.

Vi vet for eksempel ikke hvordan Den norske kirkes finansiering vil se ut framover. Kommune-Norge står overfor store økonomiske utfordringer. Dette vil berøre fellesrådene og lokalkirka. Da er det viktig at Den norske kirke har satt seg i en slik posisjon at kommuneadministrasjonen og de folkevalgte ser på kirka som en medspiller, ikke som en unødvendig utgiftspost.

Spørsmålet er hvordan vi som kirke klarer å forholde oss til endring. Vi må utforske nye former for lokal samhandling, ikke bare med kommunen, men med samarbeidspartnere som ønsker det beste for lokalsamfunnet. Her må kirkas ledere, biskoper og stiftsdirektører, proster og kirkeverger, soknеprester, kirkefaglig ansatte, daglige ledere og folkevalgte snakke sammen. Hvilke oppgaver bør kirka engasjere seg i som samfunnsaktør?

Som deltaet i Nordre Øyeren formes også lokalsamfunnene våre litt etter litt. Utfordringen for kirka er å kjenne landskapet godt nok til å oppdage endringene mens de skjer.

Den som vil tjene et sted, må lære seg å lese strømningene som former det. Først da kan vi stake ut kurs.

Frø til ettertanke

Elver flytter på landskap. Mennesker flytter på kulturer.
Ingen steder står stille.

Spørsmål: Hvilke forandringer legger du merke til der du bor akkurat nå?

Kål- og jordbærkasser.

9

Planer og redskap

«Når en rådslår, lykkes planene»

(Ordsp 20,18)

I dette kapittelet skal du få møte Knut,
som lurte på om jeg trengte en butler.

«Og så Lillestrøm, da!»

Jeg hadde aldri trodd at jeg skulle havne i en stasjonsby på Nedre Romerike. Sånn er livet, det tar sine krumspring. For meg var Lillestrøm en relativt uinteressant småby midt mellom Fetsund, der vi bor, og Oslo, der jeg jobba på MF vitenskapelig høyskole.

«Og så Lillestrøm, da!» kommenterte en kompis da jeg annonserte at jeg hadde fått ny jobb. Han gjorde det med såpass stor entusiasme at det ante meg at det kunne være spennende ting i gjære.

Tidlig ble det klart at menighetsrådet var innstilt på å gå inn i en strategisk utviklingsprosess der vi skulle arbeide med verdier, visjon og innsatsområder. Lillestrøm menighet hadde blitt

utfordret til å bli med på et utviklingsprosjekt i Borg bispedømme. Nå skulle de rekruttere lokale menigheter til å delta i en pilot. Var jeg åpen for å bli med?

Det ble starten på en toårig reise. Samarbeidet gav menigheten tilgang til planer og verktøy vi ikke hadde klart å mobilisere på egen hånd. Vi ble introdusert for en kunnskapsbasert måte å arbeide på som var preget av systematikk, medvirkningsprosesser, kreativitet og utprøving. Det tok tid og krefter, men gav atskillig tilbake.

Hagebyen

Når jeg ser tilbake, blir det tydelig at mange av de redskapene vi prøvde ut, var en forløper til *Kirka vår*. Gjennom prosessen fikk Lillestrøm menighet hjelp til å stille spørsmål om hva som særpreger lokalmiljøet. Hva er menighetens styrker og svakheter? Hva kan vi lære av historien?

Underveis var det inspirerende å oppdage at Lillestrøm fra gammelt av ble kalt *hagebyen*. Lillestrøm hadde vært en småby der de fleste hadde en hageflekk, noen ripsbusker og litt poteter. Det var Lillestrøm Vel- og Hagebruksforening som i sin tid hadde samlet inn penger til klokka i kirketårnet. Foreningen arrangerte hagekonkurranser med kåring av den beste hagen og det største gresskaret, akkurat som i England.

For en tidligere sjømannsprest i London var det stas at Johan Storjohan, grunnleggeren av sjømannskirka, hadde bidratt til å få på plass det første forsamlingshuset i Lillestrøm. Den norske kirke leide i mange år lokalene til Skedsmo Indremisjonsforening. Da vi under en dugnad fant en gammel sjømannskirkefane i kirketårnet med påskriften «Lillestrøms sjømannskirkeforening stiftet 1936», ble vi så opprømte at den fikk hedersplass i menighetssalen. Vi hadde både gartnerblod og gründerånd i årene!

Trenger du en butler?

Knut, en nestor i menigheten, ble viktig. Han leda etter hvert den lille «hagegruppa» av frivillige og ansatte. Den bestod av sju personer: to fra menighetsrådet, to fra øvrig organisasjonsliv, to fra staben – jeg var en av dem, og så Knut.

Det var Knut som spurte: «Trenger du en butler?» I tillegg til å ha diverse kontakter i lokalmiljøet var han en gudbenådet kokk. Jeg hadde aldri hatt butler, men syntes det var strålende å få en kjentmann på laget. Knut insisterte på at samtalene skulle innledes med middag. Vi måtte ikke ha det for travelt. Hygge var viktig. Det ble til at vi møttes fast hjemme hos Knut.

I perioden som fulgte, profitterte vi på at vi var en del av et større fellesskap. Sammen med sju–åtte andre menigheter i Borg bispedømme fikk vi hjelp til å arbeide oss gjennom en rekke faser. Vi beskrev nåsituasjonen, drev med kreativ idémyldring, prioriterte og fikk etter hvert iverksatt det vi hadde satt oss fore. Eksterne ledere bidro til å gi arbeidet form og framdrift.

Visjon og verdier

Gjennom prosessen var Knut særlig opptatt av én ting: Visjonsdokumentet måtte ikke bli for langt. Han ville at strategien

skulle få plass på ett ark, gjerne på et visittkort. På den ene siden skulle det stå visjon og verdier, på den andre siden skulle det være plass til menighetens satsingsområder. «Det må være så enkelt at vi husker det», sa Knut.

Etter diverse runder endte vi opp med en visjon som gav oss retning: «Lillestrøm kirke – midt i byen.» Underveis hadde vi oppdaga at menighetens største ressurs var kirkebygget. Da kirka ble bygd i 1935, lå den i utkanten av sentrum. Nå lå den midt i byen. Arbeidsgruppa ble opptatt av to bevegelser: én innover mot gudstjenesten og én utover mot lokalmiljøet, mot nye kontakter og samarbeidspartnere.

Vi begynte å lete etter verdier som skulle gi inspirasjon og retning til menigheten. Vi endte opp med *fellesskap, tro* og *engasjement*. Det var ikke rakettforskning. At vi brukte så lang tid på å komme fram til akkurat disse verdiene, bidro imidlertid til at de fikk tyngde. Mange i menigheten fikk eierskap til dem.

Innsatsområder

Verdier uten handling er lite verdt, så vi bestemte oss for å koble verdiene sammen med *verb*. Vi landa på at vi ønska å bygge fellesskap, gi rom for tro og utfordre til engasjement. Enhver satsing og aktivitet skulle vurderes ut fra dette.

Vi identifiserte fem innsatsområder som Lillestrøm menighet skulle prioritere. Det første handla om kvalitet. Stab og råd skulle vektlegge systematikk og kvalitet i det daglige arbeidet. Det gjaldt å huske på de gamle kundene, noe Knut som gammel forretningsmann minna oss på. Vi ble enige om å jakte etter kvalitet i kirkas primæroppgaver – gudstjenester og kirkelige handlinger, konfirmantarbeid, trosopplæring og tilsvarende.
Vi ble også enige om å rette oppmerksomheten mot kirkas faktiske ressurser. Vi hadde oppdaga at mange sørget over ting vi ikke hadde, for eksempel et menighetshus. Men hva risikerer man å gjøre med fellesskapet hvis man lar manglene stå i fokus? Er glasset halvfullt eller halvtomt? Vi bestemte oss for å identifisere konkrete ressurser som menigheten satt på. Hva kunne for eksempel råkjelleren i Lillestrøm kirke brukes til?

Et tredje innsatsområde handla om barne- og ungdomsarbeid. Vi opplevde at 14-åringene glapp for menigheten etter konfirmasjonen. Gjennom stedsanalysen hadde vi blitt minna på hvor kort avstand det faktisk var fra Lillestrøm kirke til to store videregående skoler og en ungdomsskole. Daglig gikk flere hundre elever gjennom Kirkeparken. De rusla ti meter fra kirkebygget, og vi hadde praktisk talt ingen kontakt med dem. Det måtte vi forsøke å gjøre noe med.

Vi drømte også om økt samhandling med frivillige, lokale organisasjoner, næringslivet og kommunen. Arbeidsgruppas ønske var at kirka skulle bli en tydelig aktør i lokalsamfunnet. Frivillighetskulturen hadde dessuten blitt fragmentert over tid. Det var behov for å tenke nytt om samarbeid.

Det femte innsatsområdet vi identifiserte, var økonomi. Gruppa satte seg som mål å revitalisere givertjenesten. Vi bestemte oss for å bli mer offensive i arbeidet med å søke eksterne midler, både fra stiftelser og fra det offentlige, og å kunngjøre dagens offer ved

gudstjenestene på en tydeligere måte. Skulle vi vokse, trengte vi å mobilisere ressurser langs flere akser.

Hva skjedde?

Det har gått noen år siden butler Knut og «hagegruppa» deltok på dette pilotprosjektet i regi av bispedømmet og MF vitenskapelige høyskole. Dette er ikke stedet for å gjøre rede for detaljer, men noe kan nevnes: Menigheten pussa opp råkjelleren under kirka, fikk på plass en ungdomsklubb og begynte med studentarbeid. Staben fikk lærlinger i barne- og ungdomsfaget, starta leksehjelp og etablerte et lunsjtilbud for elever på videregående skole. Kirkeparken ble arena for familieprogrammet under Byfesten i Lillestrøm, og menigheten inngikk et systematisk samarbeid med kommunen og det lokale organisasjons- og kulturlivet.

Arbeidet med å fastsette en visjon, verdier, innsatsområder og prioriterte satsinger gav resultater.

Det var også ideer vi ikke lyktes med. Den første satsingen på en ungdomsklubb var prematur. Podkastene vi drømte om, fikk vi aldri til. Prosessen viste oss at det var lettere å få ting til å blomstre når vi bygde på det sentrale i Lillestrøm kirkes tradisjon – diakoni, kor, musikk og gudstjenesteliv.

Tålmodighet og prioriteringer

Ting tar tid, og man lærer underveis. Som prosjektleder vet man ikke alltid hvor mye ressurser et prosjekt krever, eller hvor dyrt det blir. Det gjelder for eksempel når man skal pusse opp en råkjeller i en gammel funkiskirke og skjønner at det første som må gjøres, er å lage rullestolrampe.

Plutselig kan man stå overfor krevende prioriteringer. Dersom menigheten skal satse på ungdomsdiakoni, hvordan skal man samtidig klare å følge opp husbesøk og institusjoner? Slike spørsmål er det nødvendig å gå inn i. Av og til må man som menighet også spørre seg om følgende: Hvordan kan vi øke ressursene våre? Eller er det rett og slett på tide å gjøre mindre slik at vi kan utrette mer? Skal noe kuttes?

Strategi- og planarbeid er ikke noe staben og menighetsrådet blir ferdige med. Det minner mer om en form for gartnerarbeid. Man sår, vanner, luker, høster – og planlegger for neste sesong. Man øver seg på å beskrive, analysere, sette mål, justere og evaluere.

Og iblant må trærne i hagen beskjæres, slik at vi tydeligere ser stammen og hovedgreinene.

Frø til ettertanke

Å planlegge handler kanskje først og fremst om å bestemme seg for hva som virkelig fortjener tid, oppmerksomhet og krefter.

Spørsmål: Hvis kirka lokalt skulle prioritere én ny satsing de neste fem årene, hva synes du det burde være?

Tunet hjemme på Jahren.

10

Struktur og relasjoner

«... og noe falt i god jord, og bar frukt»
(Matt 13,8)

I dette kapittelet skriver jeg om viktigheten av team, kultur og det å ta høyde for gråværsdager.

Samspill

Rutine er rytme, skriver Monty Don. Det får meg til å tenke på liturgi. Jevnt over bruker Monty mer tid i hagen enn kona Sarah. Han har aldri sett henne røre så mye som en plenklipper, men Sarahs øye for detaljer er bedre enn hans. Monty har snarere blikk for helheten.

Han skriver om hvor forskjellige han og kona er. Hun liker runde former og mangfold, det hun kaller poesi i hagen. Han liker snorrette rader. Han er geometrisk i tilnærmingen, god til å luke og spa.

Det er fascinerende å lese hvordan han beskriver samspillet mellom dem, hvordan de utfyller hverandre. I et plan- og

prosessperspektiv er det interessant å se hvordan han omtaler hennes evne til å respondere på det som vokser fram underveis. Sarah arbeider intuitivt og organisk. Han er mer en planstyrt grovarbeider.

Det kommer fram at det er flere på jobb i hagen enn de to. Ekteparets eiendom brukes til innspillinger av en rekke hageprogrammer. Det er et helt team som holder på i hagen for at den skal bli klar for TV-produksjon. Monty skriver om Norman og Jayne, Rose, George og Gareth. De ulike medarbeiderne har definerte arbeidsoppgaver. De har forskjellig kompetanse og ulike ferdigheter. Monty skriver avisspalter og bøker. Det er han som er på TV-skjermen, men det er et lag som står bak.

Også i norske menigheter og staber er man avhengig av hverandre.

Teamet

La meg gi et eksempel som viser hvor viktig tverrfaglig samarbeid er. Årlig forrettes det ca. 36 000 gravferdshandlinger i Den norske kirke. Det tilsvarer 80 prosent av alle dødsfall i Norge. Det er snakk om komplekse operasjoner.

En typisk gravferdshandling begynner med at en i administrasjonen får en telefon fra begravelsesbyrået om det aktuelle dødsfallet. Vedkommende sørger for å få nødvendige opplysninger og gi disse videre. Personen kontakter kirkegårdsarbeider, prest, organist og kirketjener. Alle har viktige roller.

Sørgesamtale med pårørende skal avtales og gjennomføres, salmer skal velges og godkjennes, minneord og andakt forberedes, grav åpnes, og organisten skal kanskje øve med solisten. Kirkevergen og fellesrådet har ansvar for at det er varme i kirkerommet og lyd i orgelet. Det hele skal koordineres slik at handlingen oppleves som fellesskapets siste tjeneste for en av sine borgere – og en kirkelig handling av gudstjenstlig karakter.

Eksempelet viser kompleksiteten i en gravferdshandling. Ingenting må glippe. Det forutsetter at alle involverte kjenner sin rolle, og at den enkelte har en lojalitet, gjerne stolthet, knyttet til oppdraget. Suksessfaktorer for å lykkes er et tydelig mandat, et arbeidsfellesskap der kollegene forstår hverandres oppgaver, og at man har evne til å være fleksibel når det trengs.

Å se og bli sett

Det å få staben og de frivillige til å se helheten og de store linjene er en lederoppgave. Vår Herres hage er riktig nok så stor at ingen kan ha den fulle og hele oversikten. Det er like fullt et poeng at lederen legger vinn på å bli kjent med egen hage, deler historier på tvers – og heier på helheten.

Det finnes blomster, frø, bær og frukt på så mange steder. Kunsten er å se dem og ikke ta for gitt at det som blomstrer, for eksempel av frivillighet, skal fortsette av seg selv. Alt levende må vannes. Næres. Bli sett. En sokneprest, kirkeverge eller prost kan med fordel tenke på seg selv som gartner.

Ugress

Som gartner må man også forholde seg til ugress og brunsnegler.

Kirke-Norge har sin andel av den slags. Jeg har ennå til gode å møte en menighet som bare opplever solgangsbris. Utfordringene kan være så mange – en konflikt man forsøkte å gå for raskt videre fra, mennesker som føler seg oversett, uklar ansvarsfordeling, frivillige som blir sittende med for mange oppgaver. Den slags oppstår jevnt og trutt på tross av alle gode intensjoner.

For ingen av oss er helgener. Ennå.

Og det er menneskelig å bli skuffa over livet, tiden vi lever i, dugnadsviljen, Den norske kirke – eventuelt seg selv. Det er samtidig et poeng å minne om at Jesus advarer mot å luke for grundig i bedet. I Matteus 13 forteller han en lignelse om såkornet. Tjenerne skal ikke gi seg i kast med å rense åkeren. Den store gartneren vil selv ta seg av korn og ugress når det er tid for innhøstning.

Struktur og relasjoner

Tålmodighet er ikke det samme som passivitet. Vi har alle ansvar for å bidra til gode arbeidsfellesskap. Mange organisasjoner feiler fordi de satser ensidig på struktur eller relasjoner. Kirka trenger begge deler.

Det er viktig å utvikle systemer og strukturer som tar vare på enkeltpersoner og helheten. Det å være gartner er en kompleks rolle som krever kunnskap, ferdigheter, innsikt og dømmekraft. Det kan være at planter må flyttes fra ett bed til et annet, at grusganger må renses og trær beskjæres. Noen ganger kan det være riktig å felle et tre eller to. Dette er også en del av gartnerens lodd.

Frukt

Det hender jeg blir sliten av å holde på i hagen. Jeg får lyst til å forenkle, avvikle kjøkkenhagen og asfaltere plenen. For når har vi egentlig tid til å sitte i solstolene, krølle tærne og bare være?

Slik kan det være i kirka også. Det er lett å kjenne seg overvelda av alt som skal planlegges, gjennomføres, telles og rapporteres. Kanskje vi som kirke må øve oss på å snakke om utvikling langs andre akser enn kvantitative mål? Det er verdt å minne hverandre på at Paulus skriver om Åndens frukt langs andre parametere enn det som kan slås inn på en kalkulator:

«Men Åndens frukt er kjærlighet, glede, fred, overbærenhet, vennlighet, godhet, trofasthet, ydmykhet og selvbeherskelse.» (Gal 5,22)

Den slags er ikke så lett å få inn i et Excel-ark.

Frø til ettertanke

Sosiale fellesskap trenger å arbeide både med å utvikle gode strukturer og gode relasjoner. Livet skapes i samspill.

Spørsmål: Hva og hvem er det som får ting til å blomstre i kirka hos dere?

Morelltreet bak hønsehuset.

11

Rytme

«Sommer og vinter er det du som har skapt»

(Sal 72,17)

I dette kapittelet skriver jeg om sesonger,
vekslinger og årshjul.

Hagedagbok

En hage er alltid i prosess, minner Monty Don oss om. Den blir ikke ferdig. Han er opptatt av at vi som gartnere lærer underveis. Utfordringen er å ikke repetere de samme feilene.
Det gjelder å være oppmerksom. Se nøye etter. Over tid vil kombinasjonen av kunnskap, erfaringer og intuisjon virke sammen og påvirke hverandre, slik at man får mer innsikt og blir mer erfaren. Slik fortsetter det.

År etter år.

Monty skriver hagedagbok. Han tar bilder og lager årshjul slik at han lettere kan huske fra den ene sesongen til den neste. Han skriver hva han har gjort, ikke hva han har tenkt å gjøre. Den

erfarne gartneren liker å tro at han har god hukommelse, men erkjenner at han glemmer og surrer – og derfor trenger dagbok.

Hver dag rusler Monty gjennom hagen ned til hønsehuset for å hente egg. Slik får han hilst på alt det som vokser og gror. Om våren får han sjekket om snøklokkene har spirt, i august om plommene er i ferd med å bli modne. En av hans kjæreste fritidsaktiviteter er å rusle rundt i hagen uten å ha noe spesielt fore.

Bare være. Observere. Uten agenda.

Den åttende dagen

På samme måte som hagen følger årstidene, har kirkeåret sine vekslinger. Det er advent, jul, åpenbaringstid, faste, påske, pinse – og treenighetstiden, som har grønt som liturgisk farge.
I tillegg setter livshjulet sitt preg på livet i menigheten; mennesker døpes, konfirmeres, gifter seg og begraves. Mange lokalsamfunn har også sine egne festivaler og hendelser som gir liv til det lokale årshjulet. I Lillestrøm er Byfesten i juni det store.

Helga bidrar til å gi uka rytme. Søndag etter søndag ringer kirkeklokkene inn til feiring av *den åttende dagen*. Jeg husker ikke første gangen jeg hørte uttrykket, men jeg husker at jeg stusset. Jeg var vant til at tallet på dager var sju. I første Mosebok kan vi lese at Gud hvilte på den sjuende dagen, og at alt det skapte blir omtalt som «overmåte godt».

I liturgisk teologi er den åttende dagen et uttrykk for hjertet i den kristne tro. Den åttende dagen peker utover de rammene vi kjenner, utover summen av normalitet som sjudagersuka representerer. Den åttende dagen vitner om oppstandelse og transformasjon, om en Gud som har beseiret djevelen, synden og døden, og som en dag skal skape en ny himmel og en ny jord. Det er dette kirka er kalt til å være en forsmak på. Den er et tegn på det kjærlighetens rike som spirer fram.

Sentrum

Jeg tror det er viktig at kirka holder fast ved nettopp gaven – Guds nåde og kjærlighet. Gaven kommer før oppgaven. For å si det enkelt: Gudstjenestefeiring kommer før leksehjelp og babysang. Disse tingene bør ikke spilles ut mot hverandre, men faktorenes rekkefølge er av betydning.

Når Monty Don skal gi råd til folk som vil gi seg i kast med hagearbeid, anbefaler han dem å begynne nærmest huset og deretter flytte fokuset gradvis utover. De bør starte med sentrum, det som er tettest på. Det var det menighetsrådet i Lillestrøm gjorde da vi bestemte oss for å arbeide med gudstjenesten. Vi ville begynne nærmest huset.

Det begynte med at vi innså at mange hadde behov for et påskudd for å gå til messe, en slags unnskyldning. For noen var det faktum at det var søndag, grunn nok. For andre var det det at de var involvert i noe, kanskje som klokker eller dåpsvert, som gjorde at de hadde grunn nok. For atter andre var det høytid eller særlige livshendelser som gjorde at de oppsøkte kirka: julaften, konfirmasjon, dåp, bryllup og begravelse. Og besteforeldre kom

ofte når barnebarna sang!

Ved å kombinere ulike involveringsstrategier forsøkte vi å snekre et årshjul, etablere en rytme, som i praksis kunne åpne gudstjenesten for flere. Målet var å kultivere en menighetskultur som vektla tilhørighet, medvirkning og bredde, kombinert med liturgisk forankring. Når eksterne musikere skulle delta, var det et poeng at de var fortrolige med rammene. Og vi var opptatt av å utvikle samarbeid med ulike lokale krefter.

I mange norske menigheter arbeider man langs samme spor. Bondekvinnelaget har ansvar for rømmegrøten i forbindelse med høsttakkefesten, og korpset spiller fast i kirka på 17. mai.

Frivillighet

Vi satte oss videre som mål at det å være frivillig i Lillestrøm skulle oppleves berikende, trygt – og helt overkommelig. Det ble bestemt at alle konfirmantene skulle medvirke som ministranter på to til tre gudstjenester, mens konfirmantfamiliene skulle ha ansvar for kirkekaffen når deres konfirmant var ministrant. På denne måten økte antallet frivillige kirkekaffeverter fra åtte til åtti. Klokkeren fikk ansvar for å trene med ministrantene. Alle skulle møte klokka ti, én time før gudstjenesten starta.

Det ble laget instrukser og innført «lagkapteiner» som hadde ansvar for delområder. Dette bidro til å fordele ansvaret for det frivillige arbeidet og avlaste presten og den øvrige staben. Etter hvert vokste det fram nye former for frivillighet: en turgruppe, leksehjelp og lunsjtilbud for elever på videregående skole.

Flere av disse aktivitetene sprang ut av Lillestrøm kirkes plassering midt i byen. Hadde vi holdt til i en mer landlig kontekst, for eksempel på Fetsund, hadde det vært snakk om andre utfordringer. Kirke-Norge ser ganske så forskjellig ut på bakken. Poenget er å utforske mulighetsrommet på det enkelte sted.

Tilhørighet og identitet

Da jeg jobba i Lillestrøm, hendte det rett som det var at jeg tok meg en «Monty». En av hans fritidsaktiviteter var som sagt å rusle rundt i hagen uten å ha noe spesielt fore. Bare være. Observere.

Jeg blinka meg ut hvit tid i kalenderen, rusla ned Storgata med ett mål for øyet – å ta inn dagen og kjenne duften av byen. Jeg hadde en tanke om at jeg ville kompensere for at jeg ikke bodde i menigheten. Når man pendler inn og ut av soknet, risikerer man at tilhørigheten blir en annen enn om man hadde bodd der.

Det hender at jeg tenker på Ada Salter og sørger over at ordningen med boplikt er borte. Jeg tror det er grunnen til at jeg er opptatt av at kirkelige ansatte bør hekte seg på livet lokalt. Som gravferdsprest får man samtidig mye gratis når man hører livsfortellingene til så mange mennesker.

Det er en gave.

Midt i enga

«Hallvard, vet du hvorfor kirka ligger der den ligger?» spurte en pårørende fra en gammel Lillestrøm-familie meg. Vi var akkurat

i ferd med å avrunde sørgesamtalen. Jeg svarte at jeg hadde hørt at det var to alternativ, og at det hadde vært en folkeavstemning. Men det var ikke det vedkommende mente. Hun lurte på om jeg visste hvorfor Lillestrøm kirke lå der den lå, sånn på meteren?

Det gjorde jeg ikke.

Så fortalte hun den historien hun hadde blitt fortalt som barn, at koret – den fremste delen i Lillestrøm kirke, der jeg hadde stått søndag etter søndag i en årrekke – ligger akkurat der det hadde vært en blomstereng. Midt på myra, blant bjørkeskog og mygg, der blomstra det. Og akkurat der skulle Lillestrøm kirke ligge, for å minne folk på at kirka finnes for at verden skal blomstre.

Om det var akkurat slik det var?

Jeg vet ikke. Men det er en fortelling og et bilde som har blitt boende i meg. Jeg ser for meg at handlingene som finner sted i kirka – evangeliet som forkynnes, brødet som brytes, vinen som deles, og dåpsvannet som risler – er som blomstene som blomstrer midt i blomsterenga.

Det å feire gudstjeneste er også en form for gartnerarbeid.

Frø til ettertanke

Alt levende beveger seg mellom arbeid og hvile, mellom vekst og venting. Også kirka trenger rytme.

Spørsmål: Hvilke rytmer og tradisjoner er det som gir liv til kirka på ditt sted?

Alterpartiet i Lillestrøm kirke.

12

Gartneren

«Hun trodde at det var gartneren»

(Joh 20,15)

La meg fortelle om altertavla til Henrik Sørensen.

Som bark på et tre

Dette prosjektet – boka om Marthas hage – har bodd i meg lenge. Det har på en måte vokst på meg, nesten som bark på et tre. Det henger nok sammen med at jeg har brukt mye tid i hagen etter at vi flytta hjem fra England.

Når jeg rusler rundt med spade, hagesaks og trillebår, blir jeg minna på hvor viktig det er å forholde seg til omgivelsene. Som gartner må man følge med på vær og vind, så og vanne, luke, høste og beskjære. Og ikke minst være tålmodig.

Det siste er vanskelig for meg.

Jeg har en tilbøyelighet til å være maksimalist. Som guttunge hadde jeg kaniner. På det meste hadde jeg 52 stykker. Jeg slakta

og solgte kjøttet til mamma. Jeg må le av meg selv, det var litt av en jobb å plukke løvetann. Samtidig skal jeg ikke le for høyt. Gamle slagsider blir fort som nye. Jeg må stadig vekk kjempe mot maksimalisten i meg selv.

Det er fort gjort å ville for mye.

Nok-punktet?

Når legger vi som menighet opp til en hverdag som blir kavete? Når legger vi opp til et kunstig høyt aktivitetsnivå i jakten på å være relevante? Alle kan ikke gjøre alt. Det er ikke realistisk at alle menigheter skal ha ledertrening, dialogarbeid og kirkemusikkfestival.

Kirka bør ikke være overambisiøs i troen på eget planverk. Naturen minner oss på at ingen hagedesigner kan måle seg med Skaperen. Og hagen vokser om natta også. Når vi hviler og sover. Den store Gartneren er på ferde – uavhengig av oss. Vi kan hvile i vissheten om at det ikke er vi som har ansvar for at våren kommer. Det får vi overlate i Guds hender.

Jeg har sett enkle, vakre fjellhager som er tilpassa kalde klimasoner og snøfulle vintre. Man kan få gode og fredfulle hager på steder med magre forutsetninger, så lenge plantene og ambisjonene tilpasses rammene. Hagearbeid er en både praktisk og åndelig øvelse.

Jesus i Lillestrøm

Mesteren kaller oss til å se Gud i alt. Den oppstandne er virksom og nærværende – på vei mot oss. Dette blir jeg minna på i Lillestrøm kirke. Altertavla er malt av Henrik Sørensen. Han har malt den oppstandne.

Jesus er i steget, i bevegelse mot oss. Den høyre foten trår liksom på toppen av alteret. Han har åpen favn, utstrakte armer, vind i håret - og han ser ut som en lillestrømling.

Dersom vi skal ta inkarnasjonen på alvor, må Jesus se ut som en lillestrømling i Lillestrøm, ifølge Henrik Sørensen. Han brukte en venn som modell. Hadde han malt Jesus i Hong Kong eller London, måtte han ha sett annerledes ut.

Jeg liker tanken.

Den tomme graven

Jeg begynte denne boka med å fortelle om Marthas hage. Det tok kanskje litt tid før du skjønte at jeg ikke mente Martha i Bibelen, men kvinnen vi overtok huset og hagen etter hjemme på Jahren.

La meg avslutte med en annen kvinne i Skriften, Maria - ikke Jesu mor, men Maria Magdalena. Historien om henne, slik den fortelles i Johannesevangeliet (20,1 og 11–16), har en duft av vår over seg.

Tidlig om morgenen den første dagen i uken, mens det ennå er mørkt, kommer Maria Magdalena til graven. Da ser hun at steinen foran graven er tatt bort.

[...] Gråtende bøyde hun seg fram og så inn i graven. Da fikk hun se to hvitkledde engler sitte der Jesu kropp hadde ligget, en ved hodet og en ved føttene. «Hvorfor gråter du, kvinne?» spurte de. Hun svarte «De har tatt Herren min bort, og jeg vet ikke hvor de har lagt ham.» I det samme snudde hun seg og så Jesus stå

der, men hun skjønte ikke at det var han. «Hvorfor gråter du, kvinne?» spør Jesus. «Hvem leter du etter?» Hun trodde at det var gartneren, og sa til ham: «Herre, hvis du har tatt ham bort, så si meg hvor du har lagt ham, så skal jeg ta ham med meg.» «Maria», sa Jesus.

Først da kjente hun ham igjen.

Jesus er Gartneren.

Jeg tror det er sånn det er.

På ordentlig.

Og en dag skal mitt jordiske legeme senkes i jorda. Jeg har sagt til mine kjære at jeg gjerne vil plantes som en løk om høsten. Ned i en åpen grav skal kista senkes, ned i frodig leirjord, som Nedre Romerike er full av.

Så skal presten kaste tre spader med jord på kista. «Av jord er du kommet» – vi kommer alle fra et sted – «til jord skal du bli» – jeg vet at det er sant – og så skal presten kaste den siste spaden med jord på kista og si høyt og tydelig «av jord skal du igjen oppstå».

Jeg kan godt tenke meg å ligge på kirkegården i Fet, like ved huset der vi bor, og Marthas hage. Derfra ser man Glomma, solnedgangen, fugletrekket og svanene som flyr. Så skal jeg ligge og slumre sammen med dem som har gått foran.

Mens vi venter på Den store våren.

Frø til ettertanke

Som kristne lever vi i håpet om at Guds kjærlighet er sterkere enn døden.

Spørsmål: Hvor kan du tenke deg å bli gravlagt?

Forslag til studieopplegg

Hvordan stelle menighetens hage

Det digitale verktøyet *Kirka vår* kan sammenlignes med et kart over hagen. Om vi bruker det klokt, kan det hjelpe oss til å se steder og mennesker tydeligere, få oversikt over jordsmonn og vekstforhold, og tenke gjennom hva vi håper skal blomstre i årene som kommer.

Kirka vår kan hjelpe deg med

- å få oversikt over utviklingstrekk i soknet
- å bli bedre kjent med befolkningen og lokalsamfunnet
- å samle planer og aktiviteter på ett sted
- å legge til rette for lokale utviklingsprosesser

Men ingen hage blir til ved å studere kart. Vi må få jord under neglene, utforske sammen, se etter hva som vokser, og lytte til dem som kjenner stedet.

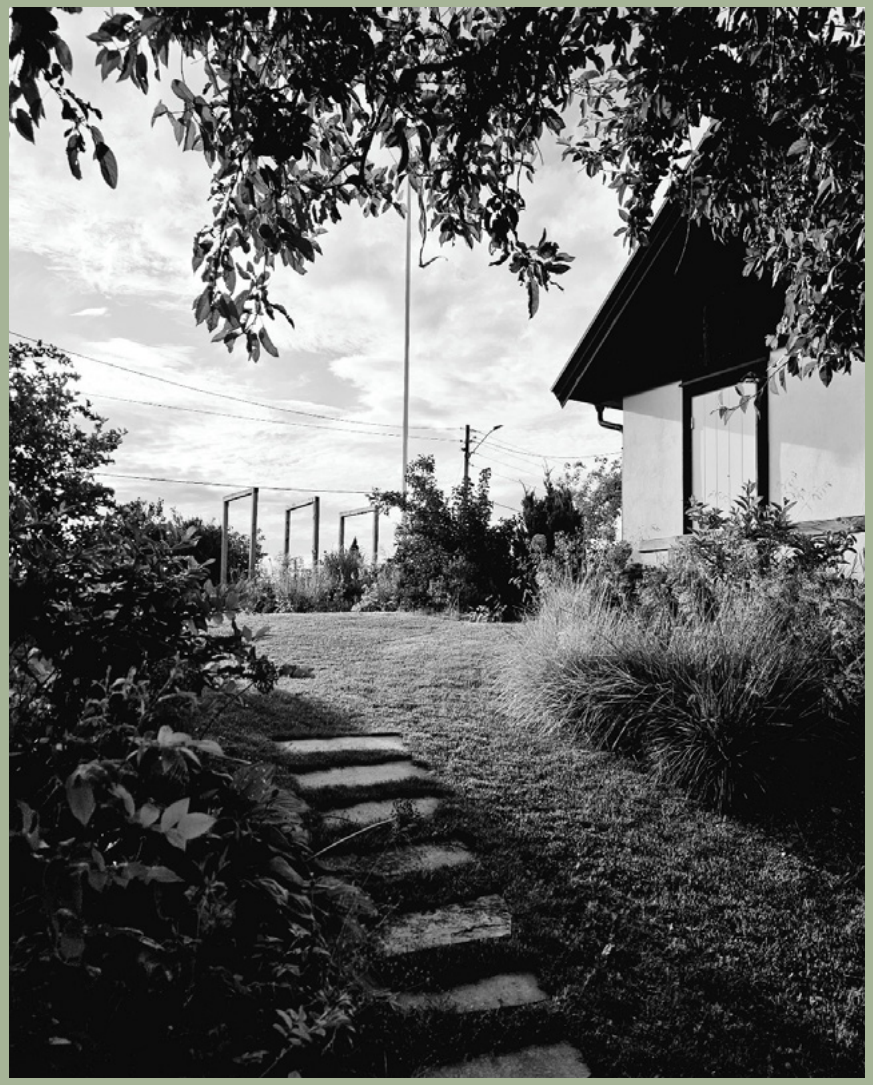
Før dere begynner

Det er lurt å tenke som en gartner.

Ingen gartner med respekt for seg selv begynner med å dure rundt i hagen uten en plan. Først går du en runde. Du ser. Lytter. Legger merke til. Hva trives? Hva strever? Hvor er de gode vekstforholdene? Hvor trengs det lys og næring?

Dette er lurt å huske på fra starten av

- Sørg for at både menighetsråd og stab kjenner eierskap til prosessen.
- Tilpass arbeidet til kreftene og ressursene dere har.
- Sett sammen en arbeidsgruppe med ulike erfaringer og perspektiver.
- Finn en prosessleder som kan holde i arbeidet over tid.
- La noen føre notater og dokumentere det dere oppdager underveis.
- Gjør dere kjent med verktøyet *Kirka vår*.
- Hold fast ved Den norske kirkes felles retning og planverk.
- Sørg for god kommunikasjon mellom arbeidsgruppe, stab og råd.

Hvor går veien?

Forslag til modell

Tre samlinger og én medvirkningskveld

For mange menigheter er det lurt å begynne i det små.
Dette opplegget kan gjennomføres i løpet av et halvt år.

Målet med prosessen er

- å bli bedre kjent med menigheten og lokalsamfunnet
- å identifisere ressurser og utfordringer
- å oppdage nye muligheter
- å velge noen få satsingsområder

SAMLING 1: *Å gå en runde i hagen*

Forberedelse: Les gjerne kapittel 1–6 i *Marthas hage*.

Tid: Ca. 2,5 timer.

Program

- Velkomst og måltid
- Kort presentasjon av Den norske kirkes strategi 2022–2029
- Samtale: Hva blomstrer i menigheten vår?
- Samtale: Hvor er utfordringene?
- Samtale: Hva kjennetegner nabolaget og lokalsamfunnet vårt?
- Forberedelse til neste samling

Målet med samlingen er ikke å finne løsninger, men å øve seg på å se.

Som Jesus sier: «Se på liljene på marken.»

SAMLING 2: *Å stikke fingeren i jorda*

Forberedelse: Les gjerne kapittel 7–11 i *Marthas hage*.

Tid: Ca. 2,5 timer.

Program:

- Velkomst og måltid
- Samtale: Hvilke steder og mennesker har formet meg?
- Presentasjon av tall og utviklingstrekk fra *Kirka vår*
- Samtale: Hva overrasker oss?
- Samtale: Hva bekrefter det vi allerede visste?

I denne samlingen kombineres erfaring med kunnskap.
Statistikken forteller oss en historie.

MEDVIRKNINGSSAMLING:

Mellom andre og tredje samling inviteres ansatte, frivillige og andre som bryr seg om kirka og lokalsamfunnet.
Tid: Omtrent tre timer inkludert et måltid.

Program:

- Velkomst og måltid
- Presentasjon av menighetens situasjon og utviklingstrekk
- Samtaler rundt ulike tema og innsatsområder
- Idéverksted der deltakerne deler ønsker, drømmer og forslag
- Oppsummering

Målet er å samle inn så mange innspill som mulig før veien videre velges. Noen ser ting som andre ikke ser. Derfor er det klokt å invitere flere inn i samtalen.

SAMLING 3:

Å velge hva som skal få særlig oppmerksomhet

Forberedelse: Les gjerne kapittel 12 i *Marthas hage*.

Tid: Ca. 2,5 timer.

Program:

- Velkomst og måltid
- Presentasjon av det som kom fram i medvirkningssamlingen
- Samtale: Hva ønsker vi å prioritere de neste årene?
- Hvilke planter trenger mer omsorg?
- Hva skal vi slutte med?
- Evaluering av prosessen

Av og til må man gjøre mindre for å utrette mer. Ingen kan gjøre alt. Å prioritere handler også om å velge noe bort.

ETTERARBEID:

Arbeidsgruppa oppsummerer det som har kommet fram gjennom prosessen, og utarbeider forslag til lokal plan, som menighetsrådet får til behandling.

Planen bør være

- enkel å forstå
- forankra i lokale forhold
- realistisk
- inspirerende
- tydelig når det gjelder ansvar og oppfølging

En god plan er ikke først og fremst et dokument. Det er en felles forståelse av hvor vi er, hvor vi ønsker å gå, og hvordan vi skal komme dit. Det kan også være nyttig å snakke om hvilke jobber i hagen man skal kutte. Det å skulle prioritere er ofte noe av det vanskeligste.

***

For dere som er slitne

Dersom kreftene er små, kan dere nøye dere med én samling. Begynn med et felles måltid – stab og menighetsråd sammen. Ta en enkel runde: Alle forteller om én ting som de er stolte av at kirka gjør, og én ting de drømmer om at skal skje til neste år. Så ser dere hvor veien bærer.

En god samtale er bedre enn ingen prosess.

***

For dere som vil arbeide grundigere

Kanskje ønsker dere å tenke mer helhetlig om livet i hagen? Da kan arbeidsgruppa lage en mer omfattende prosess med utgangspunkt i verktøyene i *Kirka vår* og refleksjonsspørsmålene i *Marthas hage*.

Prosessen kan gjerne strekke seg over ett år og romme:

- flere samlinger
- temakvelder
- foredrag
- samarbeid med andre menigheter
- besøk fra eksterne ressurspersoner

Noen steder kan det være naturlig å samarbeide på prosti- eller fellesrådsnivå. Flere hager kan lære av hverandre. Man kan for eksempel se for seg at man deler hver av de tre foreslåtte temasamlingene i to, slik at man totalt sikter seg inn på seks treff. Dette vil gi en mer omfattende prosess.

***

Skreddersøm

Noen ganger kan det være godt å få hjelp utenfra.

En erfaren gartner kan bidra med struktur, framdrift og nye perspektiver. Særlig gjelder dette dersom menigheten står overfor større endringer eller ønsker å tenke nytt om arbeidet sitt.

For ingen gartner kan gjøre alt alene.
Av og til trenger vi hjelp av noen som ser hagen med friske øyne.

Videre stier i hagen
– kilder og lesetips

Oversikten er ikke uttømmende, men peker på litteratur og sammenhenger som har vært viktige for meg i arbeidet med *Marthas hage*.

Generelt
Monty Don sine hagebøker og TV-serier har inspirert meg i mange år. Han har skrevet en rekke bøker, blant annet *The Complete Gardener* (2003), *My roots – a Decade in the Garden* (2005), *The Ivington Diaries* (2009) og *Down to Earth* (2017).

Kapittel 1: ***Porten***
Marthas hage springer ut av et ønske om å gjøre lokalt kirkelig utviklingsarbeid mer tilgjengelig for menigheter og lokalsamfunn. Spørsmål om strategi, organisering og folkekirkas framtid danner et viktig bakteppe.

Ressurser knyttet til lokalt planarbeid finnes på plan.kirken.no. Den norske kirkes strategi for perioden 2022–2029 er særlig nyttig.

Kapittel 2: ***En grønn bibel***
I dette kapittelet utforskes det hvordan hage-metaforen spiller en sentral rolle i den bibelske grunnfortellingen.

Northrop Frys *The Great Code: The Bible and Literature* (1981) er et klassisk verk jeg har latt meg inspirere av.

For den som ønsker å arbeide videre med bibel-tekster og nærlesning, kan Marilynne Robinsons *I begynnelsen – en lesning av Første Mosebok* (2024) anbefales.

Det kan også være interessant å undersøke hvordan motiver knyttet til natur, vekst, trær og hager brukes i norsk salmetradisjon. *Norsk salmebok* (2013) er en skattkiste.

Kapittel 3: *Mer himmel på jord*
Kapittelet handler om skaperteologi, kall og kirkas forhold til verden.

For lesere som ønsker en nyere innføring i luthersk teologi og dens betydning for norsk kirkeliv, anbefales *Reformasjon nå – Luther som utfordring og ressurs for Den norske kirke* (2017), redigert av Per Kristian Aschim og Tarald Rasmussen.

Kapittel 4: *Stedet*
Dette kapittelet handler om kontekst, lokalhistorie og betydningen av sted.

Stephen B. Bevans' *Models of Contextual Theology* (1992) regnes som et standardverk innenfor arbeidet med hvordan kristen tro formes i møte med konkrete kulturer og lokalsamfunn.

Lokalhistorie, bygdebøker, lokalaviser og samtaler med mennesker som kjenner stedet godt, er ofte blant de viktigste kildene når man skal forstå den lokale konteksten.

Kapittel 5: *Vi formes, og vi former*
Kapittelet undersøker hvordan mennesker formes av familie, tradisjoner, oppvekst og miljø.

For den som ønsker å arbeide videre med forholdet mellom identitet og sosiale omgivelser, anbefales Inger Furseth og Pål Repstads *Innføring i religionssosiologi* (2023).

Hartmut Rosas *Akselerasjon og resonans* (2024) gir interessante perspektiver på hvordan mennesker orienterer seg mot framtiden i en tid preget av høyt tempo og raske endringer.

Kapittel 6: *Hagedrømmer*
Dette kapittelet handler om framtidsbilder, drømmer, medvirkning og utviklingsprosesser.

Pål Tanggaards *Prosesslederboka – lær å lede gode prosesser og møter* (2016) gir en praktisk innføring i prosessledelse.

Fredrik Saxegaards artikkel «Presten som symboliserende, strategisk og samhandlende leder» (2009) kan være et nyttig bidrag for dem som ønsker å reflektere videre over ledelse og utviklingsarbeid i kirkelig sammenheng.

Kapittel 7: *Kirka vår*
Dette kapittelet handler om planer, verktøy og lokalt strategiarbeid.

Den beste introduksjonen til *Kirka vår – samlet plan for arbeidet i soknet* finnes på plan.kirken.no.

Harald Hegstads *Folkekirke og trosfellesskap. Et kirkesosiologisk og ekklesiologisk grunnproblem* (1996) gir et grunnlag for å forstå noen av de spenningene som preger den norske folkekirka.

Dorte Kappelgaards *Kirke i bevægelse – redskaber til udvikling i fællesskabet* (2022) inneholder mange praktiske innspill til menighetsutvikling og prosessarbeid.

Erling Birkedal har gjennom flere år skrevet sentrale bidrag til norsk menighetsutvikling, blant annet *Forankring og forandring; en analyse og drøfting av erfaringer med systematisk utviklingsarbeid i menigheter i Dnk i perioden 2011–2014*

Kapittel 8: *Bakkekontakt*
Kapittelet handler om samfunnsendringer, stedsanalyse og kirkas forhold til lokalsamfunnet.

Øyvind Rudolf Sønnesyn Bergs *Levende steiner. Erfaringer fra St. Jakob – en ung kirke midt i byen* (2024) beskriver erfaringer fra et utviklingsarbeid i Bergen som har likehetstrekk med fortellingen fra Lillestrøm.

I arbeidet med å bli bedre kjent med Lillestrøms lokalhistorie har Hilde Gunn Slottemos *Skedsmo – en historie om samhold og splittelse* (2012) vært en viktig ressurs.

Arbeidet med å forstå et lokalsamfunn kan med fordel kombineres med statistikk fra *Kirka vår,* lokalhistorie og samtaler med mennesker som kjenner stedet.

Kapittel 9: *Planer og redskap*
Dette kapittelet beskriver en konkret strategiprosess i Lillestrøm menighet.

Litteratur om både organisasjonsutvikling og prosessledelse vil være relevant for den som ønsker å arbeide videre med lignende prosesser.

I tillegg kan erfaringene som er beskrevet i ressursene til *Kirka vår,* være nyttige for menigheter som ønsker å utvikle egne planer og prioriteringer.

Kapittel 10: *Struktur og relasjoner*
Kapittelet handler om team, samarbeid, organisasjonskultur og frivillighet.

Endre Sjøvolds *Teamet – utvikling, effektivitet og endring i grupper* (2022) gir en grundig innføring i gruppedynamikk og teamutvikling.

I *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community* (revidert utgave 2020) introduserer Robert Putnam begrepene *bonding* og *bridging*. Disse perspektivene kan være nyttige når man arbeider med fellesskap og relasjonsbygging i menighet og lokalsamfunn.

Kapittel 11: *Rytme*
Dette kapittelet handler om gudstjenesteliv, kirkeår, frivillighet og liturgisk rytme.

For den som ønsker å gjøre seg mer kjent med liturgisk teologi, anbefales Alexander Schmemanns *Til liv for verda – sakrament og ortodoksi* (2021), og Peter Halldorfs *Den åttende dagen* (2023).

I tillegg bygger kapittelet på lokale ressurser som «Liturgisk håndbok» for Lillestrøm kirke og «Frivillighetsheftet» (ikke publisert).

Fredrik Modéus' *Mod att vara kyrka* (2005) og Martin Modéus' *Mänsklig gudstjänst: Om gudstjänsten som relation och rit* (2010) har også vært viktige inspirasjonskilder i arbeidet med gudstjenesteutvikling og medvirkning i Lillestrøm.

Kapittel 12: *Gartneren*

Avslutningskapitlet samler tråder knyttet til oppstandelse, håp, stedstilknytning og den oppstandne Kristus som gartner.

For lesere som ønsker å fordype seg i altertavla i Lillestrøm kirke og kunstneren bak den, anbefales Sven Oluf Sørensens *Søren – Henrik Sørensens liv og kunst* (2003).

TAKK.

Takk til dere som har lest og kommet med innspill!
(Lista nedenfor er ført opp alfabetisk etter fornavn.)

Anne Dalen, Anne Marit Riste, Annhild Mosdøl, Bente Skulstad, Bjarne Rogdaberg, Erling Birkedal, Frode Fjeldbraaten, Geir Skårland, Jan-Christian Kielland, Kari Mangrud Alvsvåg, Knut Grønvik, Knut Tveitereid, Leif Gunnar Engedal, Lill Tone Grahl Jacobsen, Margrete Kvalbein, Martin Enstad, Ragne Øybekk Sander, Stephen Sirris, Steinar Sivertsen og Tore Thomassen.

Hallvard Olavson Mosdøl (f. 1972) er prest og generalsekretær i Areopagos. Han har blant annet vært sokneprest i Lillestrøm, etter- og videreutdannings-leder og førstelektor ved MF vitenskapelig høyskole og sjømannsprest i London.

Mosdøl er oppvokst i Kviteseid i Vest-Telemark og bor i dag på Fetsund. Han er gift, pappa til tre voksne sønner – og har vært hageinteressert hele livet.

Om Areopagos

Areopagos er en kristen, økumenisk organisasjon med arbeid i Norge, Danmark og Asia. Vårt kall er å utforske hvordan kristen tro kan praktiseres og deles.

Vi tror praksis er vårt fremste formings-verktøy – vi blir det vi gjør. Derfor utvikler vi og lærer bort praksiser for kristen tro og dialog, og utforsker hvordan evangeliet om Jesus kan oversettes til ord og handling i vår tid.

Er du nysgjerrig på Areopagos, eller ønsker du å ha oss med på en fagdag eller inspirasjons-samling?

Les mer på www.areopagos.no